

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR GLOBALA STUDIER

Unga identiteter i förändringens Portugal

En postkolonial analys av unga, universitetsutbildade portugisers identitet i relation till de forna kolonierna och de förändrade relationerna till dessa länder

Sara Gelotte
Examensarbete i Globala Utvecklingsstudier
Bachelor thesis in Global Development Studies
Vårterminen 2013
Handledare: Maria Eriksson Baaz

*“Let me explain Portuguese identity for you in three sentences:
Portugal was for almost 1 900 years various forms of feudal monarchies.
Then for 75 years of fascist dictatorship.
And only since 1974 a so called democracy.”*

Äldre man från Goa, Indien,
numera hemlös i Lissabon

Abstract

A radical change is taking place in the world today: some former colonies are now booming economically while several former colonizers are suffering from economic crisis. Postcolonial theory states that old structures from the colonization are keeping the South poor and the North rich. Today there's a shift in these structures as former colonizers Spain and Portugal are forced to ask for economical support from their former colonies.

The colonial discourse separated white from black and depicted the population in the colonies as the absolute antithesis of the Europeans. In Portugal circulated also *lusotropicalism*, an ideology that claimed Portugal as absolutely free of racism, a statement with great influence in the postcolonial Portugal.

On the basis of semi-structured focus groups I will in this paper do a discourse analysis of young, university educated Portuguese identity/ies in relation to the former colonies and the changing relations to these countries. This will be done by investigating whether the Portuguese self-image and the view of the colonized and the colonies seem to be changing as a result of the changing relations, and by analyzing to what extent colonial and lusotropicalistic discourses are reflected in the respondent's narratives of the colonies and its inhabitants.

Even though young Portuguese of today grow up after decolonization, they tend to repeat the lusotropicalistic and the colonial discourse. Yet, despite this one can see a new discourse taking form around the crisis and the changing relations between Portugal and the former colonies. Opposite to the colonial discourse this discourse is forming an identity as rather inferior and insecure as Brazil is seen as the biggest power in the lusophone world whilst Portugal's influence is lessening by the day. Still, the connection between Portugal and its former colonies is growing stronger today in the same pace as the identification with Europe decreases for the young Portuguese in the study. A lusofication of the identity is taking place as a consequence of Portugal's troubles in the Eurozone and the rise of the colonies, as Portugal chooses to tie itself harder to the former colonies when their position and influence in the EU is decreasing.

Key words: *Portugal, identity, post colonialism, lusotropicalism, the lusophone world, changing power relations*

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte	5
1.2 Avgränsningar	6
1.3 Frågeställningar	7
1.4 Disposition	9
2. Diskurs- och teoriansknytning	9
2.1 Tidigare forskning	9
2.2 Postkolonialism	10
2.3 Postkolonialism i Portugal	11
2.4 Identitetskonstruktion	14
2.4.1 Språkets betydelse för identiteten och det postkoloniala Portugal	15
3. Metod	17
3.1 Urvalsgrupp	17
3.2 Min egen bias i förhållande till urvalsgruppen	18
3.3 Fokusgrupper och semistrukturerade intervjuer	19
3.4 Diskursanalys	21
4. Resultatredovisning och analys	23
4.1 Berättelser om lusotropikalismen och samhörighet i den lusophona världen	23
4.2 Berättelser om kolonialismen och identitet präglad av överlägsenhet	29
4.3 Identitet präglad av osäkerhet och underlägsenhet	36
5. Slutsatser	40
5.1 Slutsatser	40
5.2 Vidare forskning	43
Referenslista	44
Tryckta källor	44
Internetkällor	45
Nyhetskällor	46
Intervjuer	46
Bilaga 1. Portugals forna kolonier med självständighetsår	47
Bilaga 2. Interview guide	48

1. Inledning

1.1 Syfte

Efter århundraden av kolonisation, slavhandel och starka makthierarkier grundade i Europas kolonisation av resten av världen, ponera att rollerna skulle bytas om, att Afrika hade den starkaste ekonomiska utvecklingen och gav bistånd till Europa. Vad skulle hända med identiteten om kolonialmakten befunnit sig i ekonomiskt beroende till den koloniserade?

Detta kan upplevas som en hypotetisk eller rent av filosofisk fråga, men faktum är att just detta håller på att hända i världen idag. Flera europeiska länder står på ruinens brant, bland dessa finner vi Spanien och Portugal, två forna stormakter vars kolonialvälde sträckte sig över hela Syd- och Centralamerika, delar av Nordamerika, Afrika och Asien.

Den ekonomiska krisen i Europa är en av de mest brännande frågorna idag. Samtidigt ser vi en uppgång för många länder i syd, exempelvis Brasilien, Kina, Indien och Angola. Dessa länder har nu börjat ge ekonomisk hjälp till bland annat länder i Sydeuropa (World Finance 2012-02-21, Economy Watch 2012-11-19). Då stora delar av Europa är starkt krisdrabbat kan Europas och EU:s ekonomiska – och därmed även politiska – inflytande i världen komma att minska, vilket kan ses som ett tecken på att maktstrukturerna i världen är under förändring. Kommer strukturerna från kolonialismen till slut att raseras?

Fenomenet är tydligast i Portugal, som till skillnad från Grekland och Spanien inte får särskilt stort utrymme i svensk media, trots att situationen är mycket lika i dessa länder med ekonomisk kris, skyhögt arbetslöshet och korruption samt ett bankväsende på fallrepet. Situationen har blivit så allvarlig att till och med Portugals premiärminister uppmanar unga, arbetslösa portugiser att söka sig utomlands för arbete, främst till Angola och Brasilien, forna kolonier till Portugal (The Portuguese American Journal 2012-11-03).

Portugal har en lång historia av upptäcktsresande och imperialism; portugiser var de första européerna att landstiga i Afrika och de var sista land att avkolonisera sina områden på kontinenten efter 500 år av portugisisk närvaro. Trots forna dagars storhet och glans är Portugal långt ifrån en stormakt idag. Flera av Portugals forna kolonier¹ har dock seglat upp på den internationella arenan som potentiella ekonomiska och politiska makteliter, däribland finner vi Goa, Angola och inte minst Brasilien. Dessa tre bistår idag Portugal ekonomiskt;

---

¹ För en översikt av de forna kolonierna se bilaga 1.

Brasilien har köpt upp delar av statsskulden, Goa ger ekonomiskt stöd och angolanska företag har köpt upp flera statliga företag, banker och fastigheter i Portugal. Bloomberg Businessweek Magazine skriver: *”Now Portugal, the erstwhile imperialist, may be acquired in bits and pieces by its former colonies.”* (Business Week 2011-09-15) – Portugal behöver privatisera statliga företag för att rädda sig från krisen, och köparna kommer mycket troligt från deras gamla kolonier.

Ämnet är ytterst aktuellt idag, både för allmänheten i stort men framförallt för utvecklingsforskningen då tidigare paradigmer (exempelvis: ”Afrika är underutvecklat och behöver hjälp av Europa”) nu skakas om i grunden (”Europa behöver hjälp av Afrika”).

En undersökning av koloniala strukturer i gungning är ett svårt projekt då det omfattar nästan alla länder i hela världen, men också just för att det är ett pågående fenomen. Denna uppsats fokuserar på hur de förändrade relationerna påverkar identitetsskapande, om de nu gör det, bland unga, välutbildade portugiser i relation till Portugals forna kolonier. Genom att utföra en undersökning av detta i en tid då omvälvande förändring sker i det portugisiska samhället kan både identiteter och attityder som var i omlopp tidigare skönjas, såväl som nya identiteter som håller på att ta form.

Syftet för uppsatsen är därför att ur ett postkolonialt perspektiv, analysera unga, universitetsutbildade portugisers identiteter i relation till Portugals forna kolonier och de förändrade relationerna till dessa länder.

1.2 Avgränsningar

Kritiker av postkolonial teori likaväl som forskare inom den postkoloniala teorin har ifrågasatt om det är legitimt att fokusera på (före detta) koloniserare och deras kultur/er. Anledningen till detta är att de koloniserade samhällena och kulturer däri, blev så negligerade och nedvärderade under kolonialismen (och än idag) att forskare som skriver om koloniserande länder befarats reproducera maktstrukturer genom att sätta väst i centrum (Moore-Gilbert 1997:11).

Trots detta har jag valt att fokusera på portugiser. Detta för att jag anser det lika viktigt att studera den subalternen som att studera den dominerande. För att förstå makten måste man studera maktens epicentrum, maktens utövare, likaväl som de som är underordnade makten. Det jag finner intressant i fallet Portugal är att dessa roller som förut sågs som nästan

naturgivna idag håller på att förändras i grunden, det är inte lika givet idag vem som är subaltern och vem som är den starkare parten när det kommer till Portugal och Portugals före detta kolonier. Därmed fann jag avgränsningen till portugiser naturlig, även om en studie av exempelvis immigranter från de forna kolonierna bosatta i Portugal och hur attityder mot dem påverkas av den förändrade situationen också hade varit intressant.

En intressant aspekt av (post)kolonialt identitetsskapande är hur manlig och kvinnlig identitet konstruerats som varandras absoluta motsats. I den koloniala diskursen användes genusrelaterade identiteter för att beskriva den koloniserade och kolonisatör, där den svagare parten fick kvinnliga egenskaper, som ansågs vara mannens underordnade (Eriksson et al 2005:23). Sett ur detta perspektiv kan man fråga sig vad som då händer med den portugisiska identiteten, antar den en mindre manlig form då imperietiden är långt förbi och nationen nu invaderas av företag och investerare från de gamla kolonierna?

Likaså hade en möjlig ingång varit att se hur de förändrade relationerna påverkar män och kvinnor olika; gynnar krisen jämställdheten eller förstärks rådande könsmaktsordning?

Dessa ämnen är högst intressanta och relevanta men på grund av den begränsade tidsramen har jag valt att lägga fokus på unga portugisers identitet i mer generella drag då detta är genomförbart inom utsatt tid. Då antalet respondenter är mycket begränsat kan inte generella slutsatser dras, utan analysen kommer endast att diskutera dessa enskilda individers berättelser. Om dessa slutsatser sedan kan appliceras på en större mängd individer överläts åt senare undersökningar att säkerställa.

1.3 Frågeställningar

Utgångspunkten för uppsatsen är att det sedan några år tillbaka pågår en dramatisk förändring av relationerna mellan Portugal och dess forna kolonier. Även om maktrelationen mellan dessa parter inte varit lika tydlig som till exempel mellan Storbritannien och dess före detta kolonier, då Portugal under en lång tid haft ekonomiska problem, är det icke desto mindre en radikal förändring som sker idag.

Främst grundar sig förändringen i Portugals ekonomiska kris kombinerat med ekonomisk uppgång i flertalet före detta kolonier. En följd av detta är att hundratusentals portugiser, främst unga och högutbildade, emigrerar till de forna kolonierna i jakt på arbete (Correio da Manhã 2013-05-13). En ny, omvänd trend i migrationsmönstret, som förut mestadels

utgjordes av människor från de före detta kolonierna som emigrerade till Portugal för att komma undan arbetslöshet och fattigdom i hemlandet.

Identitetskapande sker ofta genom att positionera sig mot något man *inte* är, ens motsats. Postkoloniala teorier stipulerar att européns identitet är formad genom en positionering gentemot den koloniserade, som under kolonialismen konstruerades som européns *Andre*, en ociviliserad och barbarisk varelse. I och med baktalandet av andra fick europén sig själv att se bättre ut (se bland andra Said 1978).

En viktig fråga för studien blir därför om och i så fall hur denna förändring påverkar portugisers självbild samt unga portugisers bild av de forna kolonierna och dess invånare. Därför är min första frågeställning:

- **Speglar unga, universitetsutbildade portugisers berättelser något som tyder på att den portugisiska självbilden samt bilden av de forna kolonierna och dess invånare förändrats som ett led i de förändrade relationerna mellan länderna, i så fall hur?**

Som nämnts tidigare fanns under kolonialismen en diskussion och ett tankesätt som stipulerade att europén var mer civiliserad och mer utvecklad än exempelvis afrikanen. Detta kan benämnas som en kolonial diskurs där olikhet och ojämställdhet betonas och förespråkas.

I Portugal, under slutet av den koloniala eran, fanns ytterligare en diskurs i form av en ideologi; *lusotropikalismen*. Från början var det en hyllning till och försök att om- och uppvärdera Brasilien och dess blandade befolkning. Men i det diktatoriska Portugal blev lusotropikalismen ett försvar för att få behålla kolonierna. Ideologin, som kommer att beskrivas utförligare längre fram i uppsatsen, hävdade att Portugal var det tolerantaste land i världen och dess kolonialstyre helt utan rasism (Fine 2007).

Den lusotropikalistiska läran predikades i Portugal fram till fascistdiktaturens fall 1974 då landet även förlorade de flesta av kolonierna. Dagens unga var ännu inte födda då diktaturen föll, däremot var deras föräldrar det. Har diskurser från föräldrarnas uppväxt förts vidare till barnen? Nästa forskningsfråga behandlar detta:

- **I vilken mån reflekteras koloniala och lusotropikalistiska diskurser i unga, universitetsutbildade portugisera berättelser om Portugals forna kolonier och dess invånare?**

1.4 Disposition

Andra kapitlet presenterar det teoretiska ramverket; postkolonialismen samt en genomgång av postkolonialism i Portugal och lusotropikalismen. Detta kapitel presenterar även uppsatsens syn på identitetskonstruktion. Tredje kapitlet inkluderar datainsamlingsmetod och analysmetod. Det empiriska materialet presenteras och analyseras i kapitel fyra. Det avslutande femte kapitlet ger slutsatser och diskuterar vidare forskning.

2. Diskurs- och teoriansknytning

Detta avsnitt presenterar tidigare forskning och postkolonialism, uppsatsens teoretiska ramverk. Lusotropikalismen beskrivs utförligare här liksom teorier om identitetskapande.

2.1 Tidigare forskning

”Självbild” och ”identitet” är centrala begrepp inom den postkoloniala disciplinen. Frantz Fanon är en av frontfigurerna inom denna forskning. Han har visat på hur kolonialmakternas identitetspolitik, som inpräntade känslor av underlägsenhet hos den koloniserade, utgjorde själva förutsättningen för en fortsatt kolonisation (Eriksson et al 2005:41). Därmed skapades en identitet som överlägsen hos kolonialmakten, som Edward Said undersöker i och med hans analys av orientalismen och de stereotyper av orientaler som här målades upp. Said skriver att vita västerlänningar anser/ansedde sig ha rätt att inte bara styra utan *äga* den icke-vita världen därför att västerlänningen ”*till skillnad från orientalen är en riktig människa*” (Said [1978] 2004:199).

I Sverige finns inte mycket forskning på portugisisk identitet, vad jag har hittat, utan den svenska forskningen har mestadels fokuserat på identitetskapande i forna portugisiska kolonier. Däremot har flera studier av portugisisk identitet gjorts i Portugal, de studier jag främst använder mig av är antropologen Miguel Vale de Almeidas texter ”*On the Lusophone Postcolony, ‘Culture’, ‘Race’, ‘Language’*” (2006) och ”*Portugal’s Colonial Complex: From Colonial Lusotropicalism to Postcolonial Lusophony*” (2008), där han kopplar samman postkoloniala identiteter i Portugal med den lusotropikalistiska diskursen. Han beskriver hur

ideologin kom att forma den nationella identiteten: ”*The Luso-tropicalist discourse has for long become common sense, an everyday theory and an integral part of Portuguese representations of nationality.*” (Vale de Almeida 2006:18). Han skriver också att denna är under rekonstruktion i och med Portugals inträde i EU: ”*These issues are now being raised in Portuguese society at the same time that a redefinition of national identity is being done because of the European Union.*” (2006:18). Även om omformning och anpassning idag sker till en mer europeisk identitet är portugisernas identitet/er generellt sett starkt knuten/na till den lusotropikalistiska diskursen (se nedan punkt 2.3)

Även Leah Fine i USA skriver i ”*Colorblind Colonialism? Lusotropicalismo and Portugal’s 20th Century Empire in Africa*” att de lusotropikalistiska dogmerna ”*emerged as a fundamental part of Portuguese identity.*” (Fine 2007:56) långt efter att de-kolonisationen och dess politiska betydelse var överspelad, efter som de ”*create a shared sense of Portuguese identity*” (Ibid:58).

2.2 Postkolonialism

Enligt postkoloniala teorier finns gamla strukturer från kolonialismens tid fortfarande kvar i världen och påverkar i allra högsta grad utvecklingen i både syd och nord – det vill säga syd behålls fattigt och nord rikt (Eriksson et al 2005:14). Dessa strukturer består av bland annat makt som upprätthålls av rasism, kultur- och kunskapselitism samt ekonomiska förhållanden – gamla skulder som inte skrivs av, lån med krav som hejdar utveckling i syd och företag från nord som utnyttjar syd.

Det centrala för postkolonialismen är att förändra den center-periferi-uppdelning av utveckling som skapades under kolonialismen (Moore-Gilbert 1997a:4). En förändring som ses tydligt idag då före detta koloniserad till viss del har ”gått om” den före detta koloniserande, samt har resurser att styra den egna utvecklingen medan den före detta koloniserande tappat makten över sin egen utveckling.

Edward Said, en av postkolonialismens frontfigurer, har med sin bok *Orientalism* (1978) visat hur väst konstruerat öst som sin motsats för att stärka sin egen självbild. Kärnan i hans bok är att visa på hur ”*societies often create superior images of themselves by representing another place or culture as inferior, savage, demonic, exotic and, in general, culturally different*” (Edwards 2008:21). Denna bild av den koloniserade kallas inom postkolonialismen för ”den Andre” och ses som européns, kolonisatörens, motsats, allt det som europén inte är;

ociviliserad, barbarisk, utan sexuella hämningar, traditionell etcetera (se bland andra Said 1978). Stuart Hall menar att stereotypiseringen upprätthåller en social ordning. Homi Bhabha ser det som ett uttryck för osäkerhet i den egna identiteten. Maria Eriksson Baaz skriver: "...feelings of insecurity, failure and shame are dealt with and denied by being projected upon the Other." (Eriksson Baaz 2002:37).

En viktig del av den postkoloniala teorin handlar om identitet, hur denna utformas och påverkas av koloniala föreställningar och stereotyper. En förutsättning för kolonisationens fortgående var den identitetspolitik kolonialmakterna konstruerade. Denna inpräntade känslor av underlägsenhet hos den koloniserade (Eriksson et al 2005:41) samt skapade en farlig klass av "Andra", vilket också legitimerade kolonialismen (Edwards 2008:15) För att frigöra sig från kolonialmakten måste de koloniserades självbild förändras (Eriksson et al 2005:41). Hos vissa högutbildade koloniserade som bosatt sig i kolonialmaktens land skapades en ambivalens, ett dubbelt medvetande där man såg sig som både vit och svart, både "civiliserad" och ociviliserad" (Fanon [1971] 1995:34).

En viktig punkt för studien att undersöka är huruvida det koloniala påverkar dagens unga. Flera postkoloniala analyser beskriver att kolonisationen "spökar" i dagens samhällen som en fantom som kommer för att samla in en obetald skuld från kolonistören, generationer efter imperietiden (Edwards 2008:121). Enligt denna argumentation skulle den före detta kolonistören lida av dåligt samvete över historien. Detta historiens spöke liksom historien själv torde därmed utgöra en del av identiteten hos unga portugiser.

Något som inte tas upp inom postkolonialismen är vad som händer när förutsättningarna för kolonistörens dominans ändras. Detta är en konsekvens av att det ekonomiska har förbisetts till förmån för identitetspolitik och kultur. Vad händer med identiteten när kolonialmakten befinner sig i ekonomiskt beroende till den koloniserade?

2.3 Postkolonialism i Portugal

År 1933 publicerades en bok som i grunden kom att förändra politiken och den nationella identiteten i Portugal. Det var *Casa Grande e Senzala* (publicerad på engelska som *The Masters and the Slaves*, bokstavlig betydelse: "the big house and the slave hut") av Gilberto Freyre, en brasiliansk sociolog. Boken var ett led i en akademisk diskurs om den nationella identiteten i Brasilien, som vid tidpunkten var inne i en kris. Bokens tes kom dock att användas av diktaturregimen i Lissabon som det främsta argumentet för att bevara Portugals

kolonialimperium. Det som hävdades i boken var en lusophone multikulturalism som skiljde portugisisk kolonialism från andra; portugisiska erövrare var unikt anti-rasistiska, enligt Freyre (Fine 2007:19).

Den viktigaste punkten var att portugiser i ockuperade områden beblandade sig med lokalbefolkningen, en känslig punkt för Portugals nationella stolthet då andra västmakter gjorde sig lustiga över portugiser som inte ansågs vara "renrasiga". "Rasblandningen" tillsammans med Portugals bristande politiska och ekonomiska makt gjorde att de inte uppnådde Västeuropas definition av ett "civiliserat" samhälle. Freyres bok vände på detta genom att hävda att afrikansk kultur haft en positiv inverkan på Brasilien och vände skammen till stolthet (Ibid:20).

Samtidigt som man hävdade Portugals moraliska dygder genom att belysa blandningen mellan svarta och vita, pågick under 20- och 30-talen ett akademiskt projekt att bevisa att portugiser och afrikaner var olika raser, samt att portugiser var "vita" och inte "blandade" eller "mediterrian" (Vale de Almeida 2008:5, Gonçalo 2012:36).

Termen *lusotropicalismo* myntades på 60-talet och användes så flitigt av den fascistiska Salazarregimen att teorin blev själva grunden för den nationella identitet som Salazar skapade för att hålla samman folket under sitt styre (Fine 2007:24). Det hävdades att befolkningen i Portugal och kolonierna var ett och samma folk förenade av samma nationella tro (Ibid:39). Vid Portugals inträde i FN hävdades att kolonierna inte var kolonier eftersom Portugal inte var rasistiskt (Ibid:19). Men trots de multikulturalistiska idealen gick lusotropikalismen främst ut på att sprida portugisisk kultur, inte inkorporera andra kulturer i den portugisiska (Vale de Almeida 2008:10).

Mot den anti-rasistiska propagandan står det faktum att Portugal bland annat bedrev omfattande slavhandel av svarta människor från kolonierna i Afrika till Brasilien i Sydamerika. Av de cirka 12,5 miljoner slavar som skeppades från Afrika till Amerika under slavhandeln år 1501-1875, var 5,8 miljoner (Eltis & Richardson 2008:41), det vill säga 46,5 procent (Ibid:44), bortförda med portugisiska fartyg. Denna massiva slavhandel som bedrevs under portugisisk flagg bortförklaras och undångöms av den lusotropikalistiska ideologin.

Ofta jämförde lusotropikalisterna Portugals kolonisation med den franska och brittiska kolonisationen; den franska och brittiska kolonisationen var av ondo medan Portugal hade ett särskilt förhållande till sina kolonier, de var bröder och jämlikar. Statistiken över den

transatlantiska slavhandeln visar en helt annan bild; Storbritannien skeppade 3,3 miljoner slavar och Frankrike 1,4 miljoner. Portugal, med 5,8 miljoner skeppade slavar, var i särklass den största av slavhandlare (Ibid:41).

I de afrikanska kolonierna var befolkningen uppdelade i kategorier, beroende på hudfärg och vad portugiserna såg som grad av civilisering. Det fanns tre kategorier; kolonial/nationell, *assimilados* (assimilerade) och *indígenas* (infödd) (Vale de Almeida 2006:14). De koloniala/nationella var portugiser bosatta i kolonierna med fulla medborgerliga fri- och rättigheter. De innehade även de högsta positionerna i de koloniala samhällena. *Assimilados* var en grupp infödda, ofta *mestiços* (en individ med både vita och afrikanska föräldrar), som ansågs ha assimilerat till den portugisiska kulturen (U.S. Library of Congress). *Assimilados* var, liksom *indígenas*, en lagstadgad status som blev inskrivet i passet. Denna status berättigade till de privilegier som portugiser hade, bland annat slapp denna grupp det tvångsarbete som de infödda var tvungna att utföra om de inte kunde betala skatterna. *Indígenas* var tvungna att arbeta utan betalning sex månader om året om skatten inte kunde betalas i förväg såsom lagen stipulerade (Collelo 1991).

1917 infördes i Moçambique ett system med identitetskort som skiljde ”civiliserade” från ”ociviliserade” afrikaner i syfte att kontrollera de inföddas rörlighet i landet. De ”ociviliserade” (cirka 90 procent av befolkningen), var fram till 1961 förbjudna inträde i ”vita” restauranger, teatrar och badrum (Institutionalized Ethnicity).

Detta system av rashierarki/grad av civiliserings och rörelsekontroll genom passlagar har inte många likheter med Freyres jämställdhetsideologi utan liknar snarare passsystemet i Sydafrika under Apartheid där invånarna delades upp i hierarkiskt ordnade kategorier utifrån hudfärg (se bland annat David Downing (2004), Stanford Students).

Ett annat tecken på att portugiser och befolkningarna i kolonierna inte var så jämställda och broderliga som lusotropikalismen utger dem för att vara är även de befrielseörelser som växte fram i Afrika (Chabal 2002).

Skarp kritik av de portugisiska emigranterna i Angola och den lusotropikalistiska propagandan ges av David Birminghams som skriver att mycket av den hyllade ”rasblandningen” i själva verket skedde genom våldtäkter. En officer uttryckte explicit en önskan om att varje portugisisk soldat i lusophona Afrika skulle ”impregnate” minst sex kvinnor var, för att sprida den portugisiska kolonialkulturen (Birmingham 2002:161-162).

Trots att Portugal i slutet av kolonialtiden var landet så fattigt att det inte till fullo kunde dra ekonomisk nytta av sina kolonier klamrade de sig fast vid kolonierna ända in i det sista. Leah Fine skriver att detta visar på att kolonierna utgjorde ett psykologiskt behov (för regimen i Portugal) snarare än ett politiskt eller ekonomiskt. Kolonierna och den forna storhetstid de representerade skapade en nationell identitet i Portugal (Fine 2007:8), *"a national identity that was deeply linked to pride in the colonial enterprise."* (Ibid:50) Fortfarande idag finns en föreställning i Portugal om hur deras kolonialism var alltigenom bra (Ibid:52).

Frantz Fanon definierar nationell kultur såsom:

"[d]en nationella kulturen är helheten av de ansträngningar ett folk gör på det intellektuella planet för att skildra, rättfärdiga och besjunga de handlingar genom vilka folket skapat sig självt och säkrat sin existens" ([1968] 2007:195).

För Portugal innebär det att upptäcktsresorna och de påföljande åren då grunden för imperiet lades är själva kärnan i den portugisiska kulturen och det som måste försvaras för att bevara den nationella identiteten.

2.4 Identitetskonstruktion

Studien utgår från att identiteten formas av det sociala sammanhang individen befinner sig i, den är *diskursivt konstruerat*. Diskursanalys grundar sig på detta antagande och därmed blir syftet inte att hitta en objektiv verklighet och 'den enda Sanningen', då denna inte anses finnas som en oberoende enhet utan ständigt är under (subjektiv) konstruktion. Winther Jørgensen & Phillips beskriver diskursanalysens uppgift som *"att undersöka hur vi skapar verkligheten så att den blir en objektiv och självklar omvärld"* (2000:40). Vidare definierar de identiteter som *"något man antar, tilldelas och förhandlar om i diskursiva processer, och därmed uppfattas identitet som något alltigenom socialt"* (Ibid:51).

Andra sätt att se på identitet och identitetskapande är bland annat utifrån en essentiell syn på individen som en helhet som är född med vissa egenskaper och därmed har en fast identitet. I västlig individuppfattning ses individen i sig som en enhet, med ett individuellt inre som inte nämnvärt påverkas av yttre faktorer. Inom marxistisk teori ses identitet som format av det kollektiva, då främst social klass, och styrs av ekonomiska och materiella faktorer (Winther Jørgensen & Phillips 2000:48-51). Postkolonialismen har visat att så inte är fallet utan att

historiska skeenden och diskurser i samhället producerar och reproducerar föreställningar om identiteten som påverkar den i allra högsta grad.

Under kolonialismen skapades en bild av den koloniserade som lägre stående och ociviliserad, vilket fick till följd att många i de koloniserade områdena började identifiera sig med denna bild. Den postkoloniala teorin tog som sin uppgift att visa på denna process, *andrefieringen* av den koloniserade, kom att påverka sociala makthierarkier. Texter som Edward Saids *Orientalism* (1978) och Frantz Fanons *Jordens fördömda* (1968) visar tydligt på hur identitet påverkas av det sociala, hur den rådande diskursen i väst om den koloniserades natur formade identiteter i både väst och öst, nord och syd.

Identitet formas även utifrån en positionering gentemot det motsatta, det man *inte* är. Hegel har visat på detta i sin herre-träl-dialektik, herren är just herre på grund av trälen och vice versa. Fanon skriver att det är likadant med den svarte som inte är svart förrän hen ställs mot en vit (Azar 1995:10-11).

Mot denna bakgrund kommer identitet framöver att analyseras utifrån en syn på individen som *formad av det sociala*, där såväl historiska som kulturella och ekonomiska faktorer samt gruppstillhörighet räknas in som signifikanter i identitetsskapande. Den viktigaste punkten är att identitet är *föränderligt* och påverkas av rådande diskurs, som också den är föränderlig. Utgångspunkten är att diskursen i det portugisiska samhället i skrivande stund genomgår omvälvande förändringar, vilket ger att även portugisisk(a) identitet(er) torde vara under förändring.

2.4.1 Språkets betydelse för identiteten och det postkoloniala Portugal

En viktig del av identiteten, dels som uttryck för den och dels som formare av den, är språket. Många forskare menar att man inte kan tänka utanför ramarna som språket ger. Språket formar den sociala världen, liksom sociala identiteter (Winther & Phillips 2000:16). Språk och kultur är starkt sammanlänkade, förlorar man det ena förlorar man även det andra, då värderingar genom vilka vi uppfattar oss själva och världen finns inbyggt i språket (Edwards 2008:31).

En stor och viktig del av kolonisationen byggde på upprätthållandet av kolonialherrarnas språk som det dominanta och ”civiliserade” språket (La Rosa 1995).

Kira Allman skriver att införandet, eller snarare påtvingandet, av kolonialmaktens språk påverkade själva identiteten hos den koloniserade (2009:28). Fanon menar att genom att behärska den vites språk kan den svarte bli vitare, således förändrar även språkkunskaper ens (i alla fall socialt tillskrivna) hudfärg (Fanon [1971] 1995:50). Något som stämmer väl överrens med det system som infördes under Portugals kolonisation av Angola, där de angolaner som behärskade bland annat språket fick högre status och jämställdes (mer) med portugiser (se ovan i punkt 2.3).

Foucault menar att kunskap och makt är starkt sammanflätade; ”*It is not possible for power to be exercised without knowledge, it is impossible for knowledge not to engender power*” (citerat ur Barker 1998:28). Fanon bekräftar språkets makt: ”*En människa som äger språket äger också den värld som uttrycks och förutsätts genom språket. Vad jag syftar på är uppenbart: att äga ett språk ger oerhörd makt.*” (Fanon [1971] 1995:34).

I den lusophona världen² är i många delar portugisiskan fortfarande det dominerande språket, implementerat av de portugisiska kolonialherrarna. Naturligt då dessa länder är vitt sprida över fyra kontinenter kom regionala dialekter och varianter att ta form. En standardisering av det portugisiska språket har varit på tal sedan mitten av 1900-talet men drevs igenom först år 2008 och är fortfarande inte helt genomförd, delvis på grund av motstånd från Portugals sida då den brasilianska variationen kom att vara normgrundande.

Mot denna bakgrund kan man se en tydlig historisk vändning där en före detta koloni fick tolkningsföreträde i en viktig fråga för hela lusosfären och det lusophona identitetsskapandet. Vissa menar att den nästan totala dominansen av brasiliansk portugisiska är ett uttryck för Brasiliens ökade makt inom den lusophona världen (The Telegraph 2012-03-01).

Edward Kamau Brathwaite säger att ”*it is not language but people, who make revolutions*” samtidigt som han visar på språkets betydelse, inte bara för kolonisatörens maktutövning utan även för den förslavades frigörelse:

”*[i]t was in language that the slave was perhaps most successfully imprisoned by his master, and it was in his (mis-)use of it that he perhaps most successfully rebelled*”
(citerat ur Moore-Gilbert 1997b:165).

---

² Den lusophona världen är de länder med portugisiska som officiellt språk, det vill säga Portugal och de forna kolonierna. *Luso* översätts som *portuguese* på engelska (Merriam Webster).

Den brasilianska dialektens övertag i språkreformen kan därför ses som ett tecken på den koloniserades (lyckade) uppror mot kolonialmakten samt ett maktskifte från Portugal till Brasilien.

Då språket både formar och ger uttryck för identitet måste detta ses som ett viktigt inslag i hur identitet idag formas och påverkas av relationen mellan Portugal och dess forna kolonier.

3. Metod

Denna del av uppsatsen presenterar urvalsgrupp, min position och vald metod för insamling av empiriskt material. Därefter följer en redogörelse för vald analysmetod: diskursanalys.

3.1 Urvalsgrupp

Unga, högutbildade portugiser är den grupp som kanske drabbas värst av krisen i Portugal, i relation till förväntade livsvillkor; med universitetsutbildning ökar chansen att få ett välbetalt jobb och chansen att kunna jobba med något man är intresserad av, man räknar med ekonomisk trygghet och möjlighet att skaffa lägenhet, hus, familj etcetera. Men då krisen slagit till i Portugal har denna grupp ofta studieskulder, bra utbildning men inget jobb och de tvingas ofta flytta till föräldrarna eller emigrera till länder med bättre arbetsmöjligheter. Många i den äldre generationen som oftare bor på landsbygden har inte kapital investerat i aktier eller fonder utan kapitalet ligger i olivfarmen, vingården eller huset. Därmed är de inte lika känsliga för globala finanstrender och kriser som den urbana ungdomen som är mer beroende av arbetsmarknad och global finansmarknad.

Unga välutbildade portugiser är oftare bättre på engelska än den äldre generationen, något jag är beroende av då jag inte behärskar portugisiska tillräckligt bra för att kunna genomföra fokusgrupper på detta språk. På grund av den begränsade tidsramen valdes möjligheten att anlita en tolk och/eller få det inspelade samtalet översatt bort. Istället valdes deltagarna ut på så sätt att det var möjligt att kommunicera på engelska.

En annan fördel, för min studie, är att jag har kontakter inom denna grupp då jag har bott och studerat en tid i Lissabon. Därmed blev det relativt lätt att hitta respondenter med hjälp av snöbollseffekten, jag frågade respondenter för vidare kontakter.

Urvalsgruppen är därför: *portugiser med någon form av universitetsutbildning i åldrarna 19-35 år.*

3.2 Min position i förhållande till urvalsgruppen

Även min position, bör beaktas i sammanhanget. Den kan ge *intervjuareffekter*: svaren riskerar att vara färgade av mig som intervjuare då jag har och/eller tillskrivs vissa egenskaper av samhället och respondenterna. En risk finns att respondenten anpassar eller väljer svar som hen tror jag vill höra och/eller undviker att ge uttryck för åsikter hen tror att jag inte håller med om (Esaiasson et al. 2012:235). För att minska intervjuareffekter undvek jag i möjligaste mån att framhäva min egen person och att positionera mig i frågor relaterade till studien. Hur mycket man än tonar ner sin person anser jag det dock omöjligt att som forskare komma ifrån sin position.

Vissa egenskaper kan skapa distans genom att en maktrelation av över- och underordnad skapas. Andra egenskaper kan på liknande sätt minska distansen och därmed bidra till att forskaren kommer närmare sitt studiesubjekt (Sprague 2005:134ff). Främst har respondenterna och jag ålder och utbildningsnivå gemensamt.

En position som jag förutsåg kunna skapa en distans är min nationalitet/regionalitet. Av erfarenhet från min tid i Portugal insåg jag att Sverige generellt ses som ett enormt rikt land och att norra Europa är lite av ett paradiset för portugiser.

Den andra punkten som jag ansåg kunna skapa distans eller i vissa fall samhörighet, är mitt kön. Tyvärr går det inte att komma ifrån könstillhörighet; jag är kvinna. Vissa (främst män) kan eventuellt behandla mig med mindre respekt på grund av det och andra (kvinnor) kan måhända känna större förtroende för mig på grund av en gemensam könstillhörighet.

Under fältresan uppstod få tydliga problem angående min position. Vissa tendenser kunde urskiljas: något fler män än kvinnor var intresserade av att ställa upp. Då tre av fyra respondenter som inte matchade urvalskriterierna var män, blev könsfördelningen ändå relativt jämn.

En tydlig effekt av min position är anmärkningar som gäller hudfärg och stereotyper kring detta; en av deltagarna använde mig som exempel för att visa på hur vita och "civiliserade" ungdomar klär sig (se resultatredovisning i punkt 4.2).

3.3 Fokusgrupper och semistrukturerade intervjuer

Undersökningen ämnar finna allmänna attityder samt personliga tankar och åsikter runt den förändring som sker i relationen mellan Portugal och dess forna kolonier i syfte att analysera huruvida detta påverkar identitetsskapande. Därför måste en metod användas som kan gå på djupet i urvalsgruppens tankesätt och inställning. Fokusgrupper är en sådan metod. Respondenterna kan fritt framföra sina åsikter samtidigt som den gemensamma diskussionen kan belysa ”*latenta inställningar och kollektiva åsikter*”, vilka är svåra att få fram med enbart djupintervjuer (Halvorsen 1992:86). Fokusgrupper kan även minska inflytandet av intervjuarens position (Sprague 2005:158).

Även då studien ämnar undersöka ett socialt fenomen, så ligger fokus på hur urvalsgruppen *upplever* detta snarare än hur det *faktiskt* är (se vidare diskussion i punkt 3.4). Ett strategiskt val då fenomenet är nytt och pågående, vilket gör att det är svårt att säkerställa en process under konstruktion – om det någonsin är möjligt.

Fokusgrupperna genomfördes som semi-strukturerade intervjuer³. Fördelen med denna metod är att respondenterna självständigt får formulera svaren, samtidigt som samtalet kan styras så att alla forskningsfrågor täcks in. Gentemot strukturerade intervjuer som lätt kan tvinga in respondenten i ett bestämt tankesätt, ger de ostrukturerade och semi-strukturerade samtalen respondenten en frihet att själv formulera och uttrycka sina tankar (Halvorsen 1992:86).

För att öka kvaliteten på intervjuguiden genomfördes en provintervju som hjälp på traven att få till ”dynamiskt fungerande samtal” vid de riktiga intervjuerna (Esaiasson et al. 2012:268).

Fokusgrupperna hölls i Lissabon, där jag har personliga kontakter från min studietid i staden. Universitetet är ett av de största i Portugal och där finns många ungdomar som uppfyller urvalskriterierna.

Deltagarna fann jag via flera källor, först kontaktades professorer vid Lissabons universitet, vilket resulterade i två olika fokusgrupper om två respektive fyra personer. Övriga respondenter fann jag via vänner och de sociala forumen Facebook och Couch Surfing⁴ där jag själv är aktiv och således har stora kontaktnät.

---

³ Se intervjuguide i bilaga 2.

⁴ Internetbaserat rese-community som skapar möjlighet att lära känna lokala medlemmar på platsen du besöker.

Problem som stöttes på var dels språkliga; en nackdel för studien är att jag inte behärskar portugisiska tillräckligt bra för att genomföra intervjuerna på portugisiska. Därför talade vi engelska, vilket oftast inte medförde något problem då deltagarna till största del har bra kunskaper i engelska. Vid några tillfällen hjälptes fokusgruppen åt att hitta de rätta orden på engelska.

Dels uppstod situationer där personer som lovat medverka var så försenade att mötet fick skjutas upp eller ställas in. En tilltänkt respondent bjöd med så många vänner att det inte fanns möjlighet att genomföra intervjun. Vid ytterligare ett tillfälle dök bara en av två tillfrågade personer upp och därför gjordes en enskild intervju vid detta tillfälle.

Ytterligare problem som uppkom var ett par respondenter som, trots en tydlig redogörelse för urvalskriterierna, var långt över åldersgränsen (båda var 43 år gamla). Eftersom de före intervjun uppgett sig befinna inom åldersspannet deltog de i hela samtalet. I bearbetningen av empirin har dessa svar uteslutits.

Ett allvarligt misstag från min sida var att inte klart definiera vad jag i urvalskriterierna kallar ”portugis”. De jag åsyftar är ungdomar som till största delen av sitt liv har bott och utbildats i Portugal, detta för att kunna analysera rådande diskurs/er i det portugisiska samhället. Då flera av intervjufrågorna rör skolundervisning eller hur attityder runt de forna kolonierna och människor från dessa ser ut i föräldrahemmet krävs i princip en bakgrund som uppväxt i Portugal. Detta borde jag ha skrivit med i de ”annonser” jag publicerade på sociala forum. Dessvärre gjorde jag inte det och fick därmed ett par respondenter med utländsk bakgrund som inte kunde besvara flertalet frågor. Dessa respondenter har också eliminerats från det empiriska materialet. Den rätta (och politiskt korrekta) definitionen av en ”portugis” torde vara en person innehavande portugisiskt medborgarskap, men då frågorna till studien kräver en portugisisk (det vill säga i Portugal eller åtminstone med portugisiska föräldrar) uppväxt borde jag ha lagt till detta i urvalskriterierna.

Allt som allt genomfördes, förutom provintervjun, fem fokusgrupper och två individuella intervjuer (varav en tagits bort från materialet på grund av att respondenten inte matchade urvalskriterierna). Gruppernas storlek har varierat från två personer upp till en grupp som bestod av sex personer (varav två har tagits bort ur materialet på grund av utländsk bakgrund). Sammanlagt har tjugio personer intervjuats, varav en var provintervju och fyra personer som sorterats bort från materialet då de inte uppfyllde urvalskriterierna. Därmed består det

empiriska materialet av femton respondenter. Samtalen varade från 45 minuter upp till 1,5 timma. På grund av den begränsade tiden har inte alla samtal transkriberats i sin helhet utan i vissa har utdrag gjorts. I resultatredovisningen har nonsensord och liknande uteslutits och vissa grammatiska fel rättats till för att underlätta för läsaren.

3.4 Diskursanalys

Det empiriska materialet ämnar jag analysera med hjälp av *diskursanalys*. Begreppet *diskurs* används flitigt inom akademien och har därmed tillskrivits skiftande betydelse. I denna uppsats används diskursbegreppet så som Michel Foucault, som myntade ordet, definierat det:

"[discourses are] ways of constituting knowledge, together with the social practices, forms of subjectivity and power relations which inhere in such knowledges and relations between them." (Weedon, 1987:108 citerat ur Pinkus 1996).

Vidare ser Foucault kunskapsproduktion som kumulativt, det vill säga dagens diskurs bygger på tidigare diskurser; vad Foucault kallar kunskapsproduktionens arkeologi eller genealogi (Pinkus 1996). Detta är även en av grundstenarna inom socialkonstruktionismen, som står till grund för diskursanalysen. Människan är en historisk och kulturell varelse vars syn på världen formas av den kontext hen är uppväxt och lever i. Därmed är både ens världsbild och identitet föränderlig. Människan är också, enligt socialkonstruktionismen, *anti-essentiell*, hen har ingen påförhand given inre essens, utan är formad av yttre förhållanden (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11-12).

Diskursanalysen ämnar inte hitta "en absolut sanning" – då en sådan inte anses finnas. Diskursanalytiker söker inte en *verklighet bakom diskursen* utan ser på diskursen i sig och letar mönster i det som sägs. Målet är att se "*vilka sociala konsekvenser som olika diskursiva framställningar av verkligheten får*" (Ibid:28).

Enligt Faircloughs *kritiska diskursanalys* bidrar diskurser till att konstruera sociala identiteter och relationer samt kunskaps – och betydelsesystem (Ibid:73). Genom diskursanalysen går det att undersöka hur diskursen/r bland unga portugiser både skapar och reproducerar identiteter, relationer till människor från de forna kolonierna, idéer och kunskap kring den lusophona världen och vilka konsekvenser den diskursiva praktiken får på desamma.

Diskurs skapar *mening* åt sociala fenomen, dock ger inte detta att sociala fenomen inte är materiella. Till exempel upprätthålls nationalism och rasism med våld och materiell styrka,

men genom det diskursiva konstrueras det som något *meningsfullt* (Winther Jørgensen & Phillips 2000:104-5).

En viktig aspekt för studien, som jag lånar från Faircloughs *kritiska diskursanalys*, är uppfattningen att diskurser bidrar till ojämlikheter i samhället och därmed har en *ideologisk effekt* som tar sig uttryck i makthierarkier, till exempel mellan majoritetsbefolkningen och etniska minoriteter (Ibid:69). I uppsatsen blir detta perspektiv ett viktigt verktyg för att se huruvida unga portugiser utövar en diskurs som skapar ett maktövertag gentemot människor från andra lusophona länder genom att konstruera den egna identiteten som överlägsen. Genom att undersöka och kartlägga identitetsskapande som eventuellt kan bidra till makthierarkier kan förhoppningsvis uppsatsen bidra till social förändring.

Till skillnad från Althusser, som anser att människor är passiva ideologiska subjekt, betraktar Fairclough människor som subjekt med möjlighet att själva handla och omförhandla praktiker och strukturer de utsätts för (Winther Jørgensen & Phillips 2000:80). Att människan själv är kapabel att omvärdera de kunskaps- och betydelsesystem som hon fostras in i är ett grundläggande antagande i denna studie, utgångspunkten är att intervjusubjekten trots att de är fostrade i en viss kultur med en viss historia och ett visst sätt att se på sig själva, andra och historien, självständigt kan skapa en åsikt om den egna identiteten och omvärlden.

Maria Eriksson Baaz skriver att diskurser endast är temporära bestämningar av mening. De är även relaterade till andra diskurser och därmed alltid i oförutsägbar förändring (Eriksson Baaz 2002:30). Uppsatsen kommer därför att söka se huruvida olika diskurser florerar bland unga portugiser, vilka dessa är och vilken inverkan de har på identitetsskapande. Då individer kan ge uttryck för flera diskurser samtidigt eller parallellt kommer studien således även se till ambivalenser i respondenternas berättelser, så kallad *interdiskursivitet*, då det visar på hur diskurser reproduceras och förändras (Winther Jørgensen & Phillips 2000:132).

På grund av den språkliga situationen (se punkt 3.3) analyseras inte det empiriska materialet med Laclau och Mouffes analysmetod där man tar hjälp av *nodalpunkter* som diskursen tar form runt. Metoden sätter själva orden respondenterna använder i fokus vid analysen (Winther Jørgensen & Phillips 2000:33). Då man inte behärskar ett språk tillfullo blir ens ordval hämmat och språkanvändningen kan verka lite klumpig, simpel och eventuellt förolämpande. Vid analysen tas hänsyn till detta och analysen baseras på de narrationer som utmålats snarare än den exakta ordanvändningen. Vissa undantag kommer att göras, då ordet i fråga har exakt

samma betydelse (språkligt, kulturellt och politiskt) på portugisiska och engelska, som fallet är med ”civilizado/civilized”. Begreppet är av stor vikt inom postkolonialismen, därmed blir analysen av dess användning även betydelsefull för denna studie.

Ett ord som däremot inte kommer att analyseras ordagrant är ”negro” eller ”nigger” på engelska. På portugisiska är den politiskt korrekta benämningen för människor med mörk hy ”negros”. Den term som anses politisk inkorrekt och som används inom en rasistisk diskurs är ”preto” (på svenska ”svart”). Efter kolonisationen försökte man så att säga städa upp språket från all rasistisk terminologi och bytte därför ut det kränkande ”preto” till ”negro”. Flera respondenter direktöversätter detta till engelskan och använder därmed det – i en engelsk kontext – rasistiska ordet ”nigger” men utan, vad jag kan tolka som, kränkande syfte.

4. Resultatredovisning och analys

I detta kapitel presenteras och analyseras resultaten av undersökningen. Respondenternas berättelser och identiteter präglas av ambivalens där en identitet som överlägsen finns, länkad till den koloniala historien och dess rasistiska vi/dem diskurs, och en identitet som präglas av känslor av underlägsenhet och osäkerhet, grundat i den ekonomiska krisen och den förändrade maktbalansen mellan Portugal och de före detta kolonierna. Samtidigt finns tydliga spår av den lusotropikalistiska diskursen: respondenternas berättelser präglas både av idén om Portugals kolonisering som mindre rasistisk och av en samhörighet med den lusophona världen. Respondenternas identiteter kommer därför att diskuteras utifrån dessa diskursiva kontexter.

4.1 Berättelser om lusotropikalismen och samhörighet i den lusophona världen

I princip alla svarar jakande på frågan huruvida det förekom rasism under kolonisationen. Ett fåtal ignorerar frågan eller ger tvetydiga svar om diskriminering av portugiser i de forna kolonierna. Några nämner slavhandeln, men säger det som vore det en parentes. Många uttrycker en uppfattning om att Portugals kolonisatörer inte var lika rasistiska som till exempel de belgiska i Kongo eller apartheid regimen i Sydafrika. Det vanligaste exemplet respondenterna tar upp för att visa på Portugals icke-rasism och assimilering förmåga är att belysa beblandningen med lokalbefolkningen. En 25-årig man beskriver det som:

“Well, we tried, at least, there could have been, like always, but it wasn’t as bad for example as in Belgian Congo, like, there was an effort, some sort of propaganda to try and see everyone as equals //...// (R: the last decades) Yeah, yeah, but the

Portuguese...have always tried to...mix within the local population, unlike the British empire //...// there's always racism, I don't deny it. //...// It wasn't as bad as Apartheid in South Africa, but there were some degree of racism, as always.” (2013-05-01b).

Jämförelsen med andra kolonialmakter kan ses som en del i en lusotropikalistisk diskurs, där det användes för att höja Portugals moraliska status som kolonialmakt. Även jämförelsen med Sydafrika är värd att notera då kolonialsystemet i de afrikanska ex-kolonierna till viss del liknade Apartheidsystemet (se punkt 2.3).

Ett återkommande tema är den eventuella skuld Portugal som före detta kolonisatör har. Temat åtföljs av ambivalenta åsikter om att det var tiden som var sådan: *“I guess it was, you know, that was those times it was like that. It wasn't us, who were brutal colonizers yeah. I guess everybody was.”* (2013-05-01a) och: *“they assumed it was a natural thing.”*(2013-05-03) Andra argument som förs fram är att Portugal inte var lika “dåliga” som andra kolonialmakter:

“Well, we kinda still have the white guilt syndrome, you know, because we were colonizers, so we kinda paid it like...we're sorry that we did it, even though we weren't as bad as other...like other powers. I think we were kinda...we tried to integrate, you know that once Portuguese started to move to the colonies, we started, you know, mixing with the local populations that's why Brazil is the way it is” (2013-05-01b).

Respondenten fortsätter resonemanget med: *“I think we're some of the very least racist people on earth.”* (2013-05-01b). Ungdomarna är på intet vis omedvetna om rasismen och förtrycket kolonisationen förde med sig. Men ett fåtal respondenter (bort)förklarar skulden genom uttalanden som dessa.

Respondenternas berättelser om Portugal som ett mindre rasistiskt land, eller rent av det minst rasistiska landet i världen på grund av dess multikulturalism är tydliga tecken på att lusotropikalismen blev väl inpräntad i det portugisiska medvetandet under Salazarregimen. Så till den grad att även ungdomarna i studien, som inte själva levde under fascisttiden och avkoloniseringen, har internaliserat idén om Portugals tolerans och multikulturalism som en historisk självklarhet.

En man, 25 år, förklarar skillnaden mellan den brittiska och den portugisiska kolonisationen som att: *“for example Britian also had colonies //...// Issues everywhere, we don't have issues. We only loose our colonies mostly because of Russia supported the...”*(2013-05-01b). En av

de andra i gruppen avbryter honom och konstaterar att Portugal praktiskt taget gav bort kolonierna: "...*the revolution and we basically gave them away...*" (2013-05-01b).

Uppfattningen att Portugal "gav bort" kolonierna visar att lusotropikalismen fortfarande har stort inflytande. Ideologin sa att Portugal och dess kolonier var helt jämställda, därmed ignorerades befrielseörelser och andra krafter som verkade för avkolonisering. Lusotropikalisterna förnekade att kolonierna själva ville bli fria och kämpade för detta. Respondenterna reproducerar denna förnekelse genom att säga att Portugal gav bort kolonierna.

En positiv aspekt lyfts fram av en 28-årig man angående språkreformens genomförande: till skillnad från språkreformer genomförda i Spanien och Frankrike och i deras forna kolonier, har den portugisiska reformen varit ett avtal utformat genom samarbete istället för ett påtvingat beslut av den forna kolonialmaktens akademier, som han menar har varit fallet i Spanien och Frankrike (2013-05-07). Ett uttalande som dels visar på en syn på sitt samhälle som demokratiskt och dels visar på en föreställning om att Portugals relationer med sina forna kolonier är bättre än andra före detta kolonialmaktens relationer till sina forna kolonier – ett sätt att stärka den egna självkänslan enligt den postkoloniala traditionen. Uttalandet visar även på ett arv från den lusotropikalistiska diskursen där Portugal hävdade sina moraliska kvalifikationer genom att ställa dessa gentemot andra kolonialmaktens.

En manlig doktorandstudent, 28 år, uppger att skolundervisningen ger en motstridig bild av de forna kolonierna, dels är det en diskurs som behandlar dem som "*the last remnant of the former Portuguese glory*" och dels en diskurs som fokuserar på förtrycket. Han konstaterar att: "...*you have something between guilt and //...// an expression of former glory so it's quite...it's quite contradictory*" (2013-05-07). Samtidigt som skulden finns där, står även historien för stor del av den nationella stoltheten. En respondent säger att Portugals historia är både den största stoltheten för nationen och den största skamfläcken (2013-05-06a).

Några respondenter ger uttryck för en förståelse för att de före detta kolonierna ville – och skulle – vara fria. En 27-årig man säger: "...*they had the right to...to be...kind of free (yeah), you know what I mean. I'm not telling that we...we owe something but yeah...*" (2013-05-06b). Likaså ställer sig majoriteten av respondenterna positiva till ökad integration och kulturutbyten i Portugal och den lusophona sfären.

Vissa respondenters berättelser ger en bild av att kolonisationen inte har betydelse för dagens unga. En man, 35 år, berättar:

"[it's] more about sharing that part of our culture and not that a country that used to be ours or something like that, I guess nobody thinks about, in those terms anymore nowadays." (2013-05-01a).

Respondenten säger även att:

"I don't think in this community, this Portuguese [speaking] community, nobody feels superior or inferior to one another, yeah I guess... Different stages of evolution⁵, yeah, but I guess the trauma of the colonization is kinda over at least for young people, they don't think about that." (2013-05-01a).

Flertalet ungdomar uttrycker ett intresse och nyfikenhet inför Portugals före detta kolonier, en kvinna, 28 år säger:

"...I think Portuguese people they feel like, they really want to go to Brazil, mainly Brazil, because, you know, they have lots of beaches and very touristic. But Portuguese people like to embrace Brazilian culture or African culture as well. They're interested in, knowing the 'It'. But not everyone, so it kinda depends." (2013-05-01a).

Många av respondenterna påtalar att resorna och emigrationen till andra lusophona länder har förändrat synen på de före detta kolonierna och invånarna där, gentemot äldre generationer portugisers syn på desamma (2013-05-01a). Ungdomarnas föräldrageneration reste och bodde visserligen också i ex-kolonierna, men det var under kolonialtiden och kolonialkrigen⁶ i Afrika (2013-05-07). Vilket skapade mer motsättningar än förståelse och samhörighet mellan vita och svarta (2013-05-01a).

Uttalanden om att dagens unga portugiser vill både semestra och emigrera till de forna kolonierna kombinerat med påståendet att "kolonisationens trauma är över" tyder på att ungdomarna i studien identifierar sig som jämställda och utan rasism eller andra fördommar, i alla fall vid en jämförelse med äldre generationer portugiser.

Samtidigt säger en respondent att Portugal och de före detta kolonierna är på "different stages of evolution", ett uttalande som pekar på att respondenten ser viss olikhet emellan dem.

---

⁵ Utifrån respondentens övriga resonemang utgår jag ifrån att han talar om en ekonomisk och samhällelig evolution och inte en biologisk sådan.

⁶ Portugals krig mot befrielseströrelser i de afrikanska kolonierna.

Liknande dubbelhet återkommer när de talar om exempelvis korruption i de forna kolonierna jämfört med korruption i Portugal (se vidare diskussion nedan i punkt 4.2).

På grund av just korruption och brist på mänskliga rättigheter i Angola, uttrycker ett par respondenter betänkligheter mot att Portugal tar emot ekonomisk hjälp och investeringar därifrån (2013-05-07). Alla övriga respondenter är välvilligt inställda till hjälp från de forna kolonierna, men två av dem påpekar att regler inom Europeiska Unionen förhindrar ren ekonomisk hjälp från andra instanser än EU och IMF (2013-05-06a). För många av respondenterna står (det hypotetiska) valet mellan pengar och investeringar från Kina eller från Angola. Ett val som för de flesta är glasklart – man väljer Angola då en uppfattning finns att delad historia och kultur skulle ge humanare villkor då det råder större förståelse länderna emellan (2013-05-01a, 2013-05-01b, 2013-05-06a).

Respondenterna identifierar sig starkt med Portugal och den portugisiska kulturen. De flesta känner lika mycket för det lusophona. För många är dessa identiteter oskiljbara, det är inte flera identiteter utan en och samma. Några respondenter säger att man kan vara portugis utan att känna samhörighet med de forna kolonierna men att de flesta gör det:

“It’s possible [to not feel lusophone] but everybody has some kind of connection to Africa or Brazil. They have family or... There is always a connection. And actually here in Portugal you cannot live without meeting a lot of Brazilians and Africans, they are part of our community also and I guess, that way we also feel more lusophone, yeah” (2013-05-01a).

Alla utom en av ungdomarna i studien uppger att de har en lusophone identitet, men graden av den varierar, för vissa är den väldigt närvarande (främst för dem med föräldrar från någon/ra av de före detta kolonierna) medan den för andra är överskuggad av en europeisk identitet. En kvinna på 19 år säger:

”No, I feel...lusophone. European I felt more in the past. Because Portugal was the first country to...to start the crisis. And they...they [the European Union] put us aside a little” (2013-05-06a).

Ytterligare en respondent, man 25 år, ger uttryck för en minskad europeisk identitet till förmån för den lusophona:

“Yeah...becoming less and less European as time goes by because I don't really see any point in the European Union anymore and I see a great opportunity for us Portuguese within the...this community...of Portuguese speaking people.” (2013-05-01b).

En respondent uppger att han inte definierar sig som lusophone, utan ser kulturblandningen som en del av att vara portugis:

“I believe that I'm...I'm Portuguese and as Portuguese that I am...I have that...that heritage, that cultural heritage of being mixed with other cultures (mm), being mixed with African, specially African and Brazilian is...for me it's natural, I don't assume that is lusophone identity” (2013-05-03).

Samhörighet med Europa påtalas av flera respondenter. En kvinna, 29 år, säger:

“...in terms of actual people, sometimes I don't think we have that much in common culturally, I think we have so much more in common with Spanish or other European countries. You understand? We are more connected to Europe.” (2013-05-01a).

Samma kvinna säger senare under intervjun att hon hellre ser att Angola köper upp portugisiska företag än att Kina gör det, på grund av att Portugal och Angola *“share culture and share language”* (2013-05-01a).

När Portugal ses som något av en karriärsnärlig återvändsgränd öppnar sig Brasilien och Angola som de nya möjligheternas länder för flera av respondenterna. Delvis på grund av språket: rent bekvämlighetsmässigt är det lättare att leva och arbeta i ett land där ens modersmål talas. Men också för att de har en uppfattning om att kultur och värderingar är liknande varför det blir lättare att smälta in och för att det finns goda jobb möjligheter för portugiser där, eftersom de hålls väldigt högt i Portugals forna kolonier, förklarar flera av ungdomarna (2013-05-01a, 2013-05-01b, 2013-05-03).

Utifrån respondenternas svar huruvida de identifierar sig som lusophona kan man se att denna identitet är väldigt stark hos de flesta. Samtidigt finns även en europeisk identitet, i vissa fall har en tidigare stark identifiering med det europeiska övergått till övervägande del lusophone identitet i samband med krisen och hur den har behandlats inom Europeiska Unionen (EU).

Inom den lusophona sfären har visserligen Brasilien fått en starkare position men ungdomarna är mer välvilligt inställda till investeringar och hjälp från Brasilien och Angola än från till exempel Kina, då Portugal och de före detta kolonierna anses ha en *“shared culture”* (2013-

05-01). Att identifiera sig som luso och stärka banden till de gamla kolonierna kan vara en utväg bort från den förhållandevis svaga position Portugal har inom EU.

Även de kulturella influenserna som kommer från de forna kolonierna påverkar den lusophona identiteten. Samhörigheten stärks när de ser på samma tv-program och lyssnar på samma musik, det bildas en gemensam kultur. Språkreformen ökar ytterligare den lusophona gemenskapen. Detta kan tolkas som ett tecken på globalisering, men då det mestadels talas om influenser från Brasilien och Angola borde man snarare tala om en specifik "lusofiering".

En tydligen brytning mot det koloniala syns i några berättelser, bland annat hos en man som förklarar kriminalitet i Portugal:

"because those black guys that are robbing people they don't have...they are not integrated in the society and they live outside, in the margins //...// and the job, they don't have, they don't have life conditions so the only exit that they have is to rob people."
(2013-05-03).

Skulden läggs inte hos "svarta" som grupp, eller ens individer, utan på det portugisiska samhället som inte har lyckats integrera alla i samhället. Likaså syns denna brytning hos en man, 23 år som betonar att Portugal och de forna kolonierna har samma problem med hög korruption och eliter som skor sig på landets resurser medan folket står med tomma händer. Han säger: *"socially I think we all have the same problems"* (2013-05-03). Detta kan antingen tydas som enbart skarp samhällskritik av Portugal, som land, eller som både samhällskritik och ett erkännande att Portugal och de forna kolonierna inte är så olika som den koloniala diskursen stipulerade.

4.2 Berättelser om kolonialismen och identitet präglad av överlägsenhet

Koloniala diskurser reflekteras i den mån att de flesta respondenter tar avstånd från de föreställningar som kolonisationens Europa förespråkade. Trots det kan koloniala föreställningar om de koloniserade kan skönjas i flera respondenters berättelser. En kvinnlig doktorandstudent, 35 år, berättar: *"I have this idea of Brazilian people, that they are, excuse me the expression, but full of shit"* ⁷(2013-05-07). Hon säger att de uppträder glatt och vänligt, men att de alltid har en baktanke, de är manipulativa. Det hon syftar på är främst lågutbildade brasilianare från underklassen och bosatta på landsbygden. Ett undantag ges: några

---

⁷ Inom parantes är intervjuarens kommentarer, och inom parantes med R: är vid tillfälle av andra respondenters kommentarer.

utbytesstudenter från Brasilien, som doktorerar på samma institution, som hon upplever är helt annorlunda. Därav drar respondenten konklusionen att antingen känner hon för få brasilianare eller så är det endast vissa grupper, de lägre klasserna, i det brasilianska samhället som är "full of shit". En av de andra doktorandstudenterna, som uppger sig vilja flytta till Brasilien och generellt sett gillar landet, instämmer:

"I agree, I met like the two kinds of the...you are talking about. Because I've studied with that and I've met the persons and yes, they are different from other Brazilian persons that I've met. Like we...persons we can trust..." (2013-05-07).

Den första respondenten fyller i: *"Yeah, they were like us."* (2013-05-07).

En uppdelning mellan "vi" och "dem" med många likheter i kolonialtidens "Andre" syns här, där "den Andre" är någon från Brasilien. Undantag görs för de brasilianare med överklassbakgrund och som har universitetsutbildning som anses likna de själva och därmed kan litas på. Deras "andrahet" har minskat då de är "like us" – något som tangerar *assimilados*-systemet i kolonialismens lusoafrika där utbildade och mer portugis-liknande afrikaner kunde uppnå status som assimilerad – nästan portugis.

Dessa två respondenter talar även om att Portugal ses som en "easy entrance" till EU. Brasilianare vill resa hit på grund av att de, brasilianare, ser Portugal som "civiliserat": *"civilization is in Europe"*, enligt en respondent (2013-05-07). Ett påstående som följer den koloniala diskursen om "den Andre" som ociviliserad och Europén som civiliserad. Förvisso låter de brasilianarna tala genom dem, de säger att det är så människor från Brasilien tänker, men då ingen av respondenterna argumenterar emot denna bild ges intrycket att de instämmer.

De flesta av respondenterna säger att den äldre generationen, deras föräldrageneration som växte upp i slutet av kolonialtiden, ger ofta(re) uttryck åt rasistiska åsikter. En respondent ger exempel från sin mammas uppväxt, som dotter till en kolonialarbetare i Angola. Barnen blev passande av en angolansk pojke som var omtyckt av både barnen och föräldrarna och sågs som en del av familjen. Men respondenten berättar om hur de betraktade pojken mer som en ägodel, ett materiellt ting, än som en familjemedlem. De brukade bland annat kalla honom

"the little monkey". Något som respondenten ser som typiskt för den tiden, men som inte är accepterat i dagens Portugal (2013-05-07).⁸

Den egna generationen, uppger flera respondenter, är uppväxta i ett modernt, multikulturalistiskt samhälle där åtskillnad mellan människor sällan görs. Många påpekar dock att det finns tydliga stereotyper, vissa menar att det som finns är stereotyper – och inte rasism. En kvinnlig universitetsstudent på 19 år säger att den äldre generationen ser det som att svarta gör "dåliga saker" medan vita inte gör det (2013-05-06a).

Hennes 22-åriga kurskamrat inflikar att de äldre ser de vita som "more civilized" och att dessa stereotyper förmedlas bland annat genom TV-sändningar där till exempel rånare alltid är svarta. 19-åringen beskriver det som att så länge det inte händer något är alla vänner, men så fort något dåligt sker läggs skulden på svarta.

Den 22-åriga tjejen, som själv är född och uppväxt i Portugal men vars föräldrar är från Cape Verde, berättar hur stereotyper fungerar:

"...we see nowadays that...if we see a negro with...good clothes, like you...like you⁹, you know, eh...that negro is civilized (R: yeah) yeah, (R: Yeah, with money and...) Yeah, but if you see another negro that doesn't use clothes like you that, like...I don't know... (R: with sneakers and a t-shirt) Yeah, with a...with...strange pattern, patterns or... (R: Yeah, it's a bully¹⁰) Yeah, they're a bully, they are not civilized (laughter). So I think maybe it's the way that people look..." (2013-05-06a).

Den andra tjejen i gruppen inflikar att äldre portugiser även har liknande fördomar mot vita människor, beroende på hur de klär sig (2013-05-06a).

Stereotyperna gör att de äldre ser vita människor som "more civilized" (2013-05-06a). Svarta görs därmed ociviliserade i deras mening. En av respondenterna konstaterar att detta även gäller idag. Frasen: "if we see a negro with..." visar på att hon själv också tänker stereotyp. "Vi" inkluderar även henne, troligtvis hennes grupp av vänner och så vidare. Uttalandet visar

---

⁸ Citerat ur minnet då stycket dessvärre hamnat "emellan" två inspelningar (samtalet är inspelade med mobiltelefon som bara tillåter 15 minuters inspelning åt gången).

⁹ Här pekar respondenten på mig, intervjuaren, för att visa på någon med "good clothes". Notera att jag för dagen visserligen har skjorta, men till det har jag jeans och sneakers, kläder inte långt från vad respondenterna säger är signifikanta för "ociviliserade" och "bullies", men min uppenbarelse tycks ändå för tjejerna stå för en "civiliserad" människa. Så trots mina slitna sneakers och billiga H&M-kläder visar min hudfärg, min vithet, på att jag är "civiliserad".

¹⁰ Ordet "bully" används här av respondenterna för människor de anser kriminella, lata och oengagerade i utbildning och arbete.

på en utspridd uppfattning om att vissa människor är mer civiliserade än andra. Svarta människor som klär sig ”civiliserat” är civiliserade i respondentens ögon. En uppfattning som för tankarna till systemet med *assimilados* och ”ociviliserade” afrikaner i det koloniala lusohona Afrika.

Intressant att notera i sammanhanget är respondentens egen etniska bakgrund, hennes föräldrar är från Cape Verde och hon har mörk hy. Men då hon klär sig ”*with good clothes*”, ”civiliserat”, det vill säga utan ”konstiga mönster” (säkerligen också för att hon studerar på universitet) ser hon sig själv som ”civiliserad”. En ambivalens som Fanon talar om är vanlig bland de koloniserade med högre utbildning som lever i koloniallandet (Fanon [1971] 1995:34).

En respondent berättar om en vän som blev rånad av fyra män med afrikansk bakgrund och baserade på detta en föreställning om svarta som farliga. Respondenten berättar hur denna bild skilde sig från hur vännens bild av vita konstruerades: ”*And, on the other day, the same guy got robbed by a white guy and he don’t really complain the same way.*” (2013-05-03). Respondentens berättelse visar att det finns tendenser i det portugisiska samhället att skuldbelägga svarta som grupp utifrån enskilda individers handlingar, något som inte görs när det kommer till vita.

En man, 25 år, säger att övervägande delen av de anställda i statliga bolag och framförallt de som innehar de högsta befattningarna, är portugisiska. Han berättar om en man som är VD för ett av de största telekom-företagen i Portugal och ett av få undantag: ”*[he] is an Indian guy, but he’s accepted as a Portuguese*” men själv anser han: ”*No, I think he’s Indian, as I know about him.*” (2013-05-01b). En ambivalent beskrivning där en parallell kan dras till kolonialtidens Angola där de som uppfyllde vissa standarder kunde få statusen *assimilados* och därmed bli accepterad som portugisisk medborgare. När respondenten säger att han inte betraktar mannen ifråga som portugis utan som indier belyser han dels det lusotropikalistiska arvet som beskriver alla i den lusophona världen som likar och del av den portugisiska kulturen och folket och dels förnekar han denna inkludering i det portugisiska när han säger att ”nej, han är indier” och reproducerar snarare en kolonial diskurs av exkludering.

Liknande resonemang ses hos samma respondent ytterligare en gång när han talar om utbytesstudenter från de gamla kolonierna som studerar och bor i Portugal: ”*they are different from us, but they feel very proud of being Portuguese.*” (2013-05-01b). ”They” ställs mot

”us”. Uttalandet visar en komplex dubbelhet i respondentens föreställning av före detta koloniserade; ”de”, de före detta koloniserade, är inte som ”oss”, portugiser, men samtidigt känner sig ”de” – de som är icke-oss, icke-portugiser – stolta över att vara portugiser.

Genom en syn på identitet som formad av det sociala knyts historiska och nutida diskurser ihop. I citatet ovan kan två diskurser med diametrala budskap tydligt urskiljas. Å ena sidan finns en kolonial, historisk, diskurs som menar att ”de” är ”de” och ”vi” är ”vi”. En angolän, till exempel, kan aldrig vara en portugis; *”they are different from us”*. Å andra sidan visar andra halvan av citatet, *”but they feel very proud of being Portuguese.”*, en inkluderande diskurs som stipulerar att alla från den lusofona världen är likar, de är alla portugiser. Detta kan tolkas på två sätt; antingen ett uttalande präglad av den lusotropikalistiska ideologin *eller* som ett uttryck för en ny diskurs, en modern syn på människor som globala och som del av en enda gemenskap. Denna diskurs har lyfts fram av flera ungdomar som uppger att deras generation ser på de forna kolonierna på ett helt annat sätt än tidigare generationer, utan att tänka på det koloniala och att det landet en gång var deras.

Sätts delarna av citatet ihop, *”they are different from us, but they feel very proud of being Portuguese.”*, framträder en ambivalent inställning till vad ”vi” och vad ”portugis” egentligen är. Möjligtvis tecken på en tidstypisk ambivalens för en generation som är uppväxt i en tid av diskursbyte – från de koloniala och lusotropikalistiska diskurserna till dagens mer inkluderande diskurs.

Frantz Fanon talade om kolonistans osynliggörande av den koloniserade *”kolonistans blick vilar på den koloniserade, men den uttrycker inte något erkännande”* (Eriksson et al 2005:35). Respondenten ser att ”de” är stolta över att vara portugiser, men erkänner inte dem som det utan påtalar deras olikhet utan att själv medge att de faktiskt *är* portugiser.

Flera av respondenterna tar upp diskriminering mot portugiser i de före detta kolonierna, när de får frågan om det förekommer rasism och diskriminering idag, en man, 25 år, svarar: *”Not really, I think...there’s more the issue of...Portuguese being discriminated back there.”* (2013-05-01b). En respondent berättar om en vän som flyttat till Angola och ständigt får böter när han kör bil, då angolänerna ständigt ser möjligheter att punga vita på pengar, enligt respondenten. Han säger:

”So they are always inventing...a way in order to get your money, because they still continue the idea that the white man has money and...maybe are racist or something

related with the colonial times, they...don't want to continue....ehm...colonialized them, I think."(2013-05-01b).

Att vissa respondenter talar om diskriminering mot portugiser i de forna kolonierna idag tolkar jag som dels ett utslag av koloniala föreställningar om afrikanen som kriminell, som försöker stjäla pengar från de vita, och dels kan det vara en konsekvens av *"the white guilt"* – kolonisationens "spöke" (Edwards 2008:121). De känner skuld över historien och för att undkomma denna betonas den diskriminering av portugiser som sker idag i ex-kolonierna istället för att erkänna Portugals förtryck av de forna kolonierna under kolonialtiden.

I en fokusgrupp konstateras att det fortfarande förekommer mycket rasism i Brasilien, främst mot svarta men också indianer. Medan det i Portugal inte är vanligt förekommande med rasism i yngre generationer, enligt respondenterna. Men portugiser från 40 år och uppåt däremot fortfarande har traumatiserade minnen från kolonialtiden då många av dem krigade mot afrikaner och därför än idag känner ett visst motstånd mot svarta. En 29-årig kvinnlig respondent säger: *"A lot of Portuguese recent black people because they fought against them and they say 'ah, they killed my family, so'..."* (2013-05-01a).

Den bild som respondenterna fick som barn av de forna kolonierna utgjordes till stor del av fattigdom, krig och underutveckling (2013-05-01b, 2013-05-07). Idag verkar den bilden ha förändrats, dels finns den exotiserande bilden där främst Brasilien kopplas ihop med sol och stränder och dels finns en bild av kolonierna som korruperade och otrygga samhällen. Även om flera av respondenterna kan tänka sig att flytta utomlands för att få arbete, och gärna till någon av de gamla kolonierna, finns en viss oro kopplat till detta. En uppfattning om främst Brasilien som otryggt och kriminellt ges av tre kvinnliga respondenter. För två av dem går inte trygghet att kompromissa bort och kan därmed inte tänka sig att bosätta sig i Brasilien. För en av dem gäller detta även lusofona Afrika. Den tredje kvinnan som har besökt Brasilien instämmer att det var problematiskt och att hon känner sig tryggare i Portugal. Men kriminaliteten skulle inte hindra henne från att flytta till Brasilien (2013-05-01a, 2013-05-07).

Korruptionen och kriminaliteten i de före detta kolonierna föranleder en kolonial diskurs av andrefiering i några respondenters uttalanden. De forna kolonierna är *"ridiculously high"* korruperade medan Portugal bara är *"korruperat"*. Portugal har visserligen inte så mycket jobb möjligheter men där är tryggt och säkert, till skillnad från Brasilien och Afrika. En 25-årig man beskriver sin bild av ex-kolonierna:

"even though they, we share the common culture link, these countries had a lot of work to be done in terms of...human rights, like a lot of corruption. We also have a lot of corruption. But I think corruption in our former colonies is, you know, ridiculously high" (2013-05-01b).

En bild som bekräftas av flertalet andra:

"I think they're growing, it's a good thing. But I don't really think that they're doing it in a proper way, because they're not, socially they're not equally, you know. There's like this elite that gets all the money and the wealth." (kvinna, 28 år) (2013-05-01a).

Respondenterna påtalar visserligen att det finns korrupcion i det egna landet men den är inte del av den egna identiteten utan är något som regeringen och eliten är ansvariga för. Medan för de forna kolonierna är korrupcionen en del av "dem" – befolkningen såväl som samhällets toppskikt. Ungdomarna positionerar således sig själva gentemot de "ridiculously high corruted" afrikanska ex-kolonierna och Brasilien.

En manlig respondent, 25 år, ser på Moçambique, där hans föräldrar tidigare har bott, främst som ett bra turistmål och en möjlighet för portugiser att tjäna mycket pengar (2013-05-01b). Ett uttalande som korrelerar till hur en annan man i studien befarar att andra ser på Portugal: *"there is a lot of people that think that Portugal now is a...like a mine"* (2013-05-06b). Moçambique, liksom övriga ex-kolonier, var för Portugal under kolonialtiden (i alla fall i början innan Portugals ekonomiska svårigheter började) främst en möjlighet att tjäna pengar. En syn som verkar återfinnas hos denna respondent som i första hand ser de forna koloniernas framgångar som en möjlighet för portugiser att tjäna pengar.

Samma respondent argumenterar också för att Portugal inte har tappat i fokus utan portugiser gör fortfarande bra affärer i Brasilien. Något som för honom betyder att Portugal inte har tappat inflytande (2013-05-01b). Kombinerat med hans uttalande om att Portugiser hålls högt i de gamla kolonierna kan man se ett mönster av identifikation med de koloniala strukturerna där européer fick de bästa jobben och tjänade de mesta pengarna.

En man, 25 år, berättar om en föreställning han fått med sig från barndomen om Portugals före detta kolonier: *"I always had this idea that they were very disorganized"* (2013-05-01b). Ett uttalande slående likt det en annan respondent säger om dagens krisdrabbade Portugal: *"I think we're just too unorganized, as a people."* (kvinna, 29 år) (2013-05-01a).

4.3 Identitet präglad av osäkerhet och underlägsenhet

Alla respondenter uppger sig vara påverkade av krisen, vissa har förlorat jobbet, andra fick aldrig något jobb efter avslutade studier medan övriga upplever den i form av sänkta löner och höjda priser eller genom familjemedlemmar. Huruvida detta påverkar självbilden eller inte uttalar sig ungdomarna helt olika om. Vissa ser det som något av en skam och orsak till dåligt självförtroende. En 25-årig man säger:

"Yeah, I think so, I mean...eh...our self-esteem as a country has never been this low (mm), like...ehm...it's like we're ashamed of being Portuguese because we're asking for, you know, IMF-bail outs so...yeah, you can tell that our self-esteem isn't that high...so especially when our companies are being bought by foreigners...we don't consume our own products because we...we think they're not good. It's complicated, I think it does affect the way we see ourselves because, I've noticed that usually foreigners have much more positive view of our own country than we do." (2013-05-01a).

Andra respondenter ser kriser och skulder som en naturlig del i ett ekonomiskt kretslopp, en man, 28 år, säger:

"...there is always someone lending money to everyone (mm), so it's like...so, I don't know, it's almost natural for a country to ask for money (laughter), to be in debt (yeah). As long as it's, you know, healthy amount of debt, you are to repay it so..." (2013-05-07).

En annan av respondenterna beskriver hur omvärlden skildrar Portugal idag:

"Yeah, I believe that other countries they see us as....poor people (laughter), you know what I mean, like gypsies or...or I don't know maybe like that, without money and with a lot of violence now //...// the most of it because there is a lot of people that think that Portugal now is a...like a mine and you can have some money from Portugal //...// the United States called us garbage so (laughter) (that's pretty bad, and how did the Portuguese people react to that?) Pretty bad, we don't like to be garbage"

Han konstaterar att USA har rätt: *"it's like that; we are garbage"*. Samma respondent ser dock stor potential i sitt land och sina landsman, han hänvisar detta till forna tider:

"At the same time I believe that we...we got a lot of potential and we were...we conquered a lot of things, but a long, long time ago but...and we have to...think that that's strength you know" (2013-05-06b).

Respondenten anspelar på en diskurs av exkluderande och fördomar gentemot romer när han talar om hur andra länder ser på Portugal idag: *"Yeah, I believe that other countries they see us as....poor people (laughter), you know what I mean, like gipsys"* (2013-05-06b). Vad som anspelas på är en allmän uppfattning att romer är fattiga och ofta kriminella. I och med att Portugal likställs med denna grupp är förnedringen total. Han säger att USA har benämnt Portugal som "garbage" och han konstaterar att: *"it's like that; we are garbage"*. Detta visar på en väldig dålig självbild där det folk som oftast anses vara lägst på den sociala stegen jämförs med en själv.

Den potential som respondenten ser i Portugal kommer från historiska stordåd. När krisen slår till och man inte har mycket att vara stolt över i dagsläget, *"we're ashamed of being Portuguese"* (2013-05-01b), ökar betydelsen av den forna storhetstiden. Stolthet över imperietiden var, som vi sett i teorikapitlet, grundstenen i den nationella identitet som Salazarregimen utformade. Och än idag identifierar sig ungdomarna i studien inte med hur det ser ut i landet idag utan snarare hur det var förr.

Det är tydligt att det förr, under ungdomarnas uppväxt, florerat föreställningar om de forna kolonierna som problematiska samhällen med mycket krig och fattigdom. Mycket i respondenternas narrationer tyder på att dessa föreställningar är under förändring idag. Främst lyfts Brasilien upp som ett inflytelserikt land. En man, 28 år, säger:

*"...Brazil is interesting. //...// it's like...they are in like a good social direction now in terms of social policy and I think Brazil in...in like ten years or in fifteen years will be a great country to live in, they will be like in the big...like the big of social democracy and everything will be growing (laughter) (so better than it is in Portugal?). Yes, better than it is in Portugal."*¹¹ (2013-05-07).

En 25-årig man ger uttryck för samma sak när han förklarar varför så många portugiser väljer att lämna landet till förmån för ex-kolonierna:

---

¹¹ Detta till trots förutspår respondenten att Brasiliens välförstånd endast kommer att vara runt 30-40 år för att sedan falla såsom Portugal har gjort. Detta som ett led i vad han ser som ett ekonomiskt kretslopp där stormakter byter av varandra som en naturlig del av systemet. En tanke som återkommer i ytterligare ett samtal där respondenten lyfter fram Brasilien som det perfekta exemplet för hur ett land som tidigare varit fattigt kan resa sig och bli en stormakt (2013-05-06 B).

“Because they have a lot of potential. These colonies are growing...they become, you know, quite rich. Here you know, it’s just on the coin¹², but these African colonies they’re on the rise. They have huge economic growth, and they need qualified people there. //...// No opportunities [in Portugal]. And in Angola for example there are lots of opportunities.” (2013-05-01).

Portugal ses som ett land utan möjligheter av ungdomarna i studien. Kolonierna däremot lyfts fram som fulla av möjligheter.

Framst Brasilien lyfts fram som en blivande stormakt. När en man säger att Portugals framtid ligger i Tysklands händer¹³, invänder en av de andra respondenterna:

”No, the German economy is suffering as well //...// I think that our future is in Brazil, the lusophone world, I think, honestly. Because, let’s be honest, Europe is going down, to be honest.” (2013-05-01b).

Språkreformen väcker starka känslor hos många respondenter, vissa lägger ingen vikt vid den men många är upprörda och känner att en del av deras kultur fråntagits dem. Flera säger att de inte gillar ändringarna men rycker på axlarna och ger uttryck för att sådan är tidens gång. Brasilien är i många avseenden det starkaste landet inom lusozonen, påpekar flera av ungdomarna, att Brasilien fick övertaget i språkreformen beror på att de är hundra miljoner fler än vad portugiserna är. Men flera av respondenterna menar att det var ett politiskt beslut grundat i Brasiliens ställning och inflytande idag. En man, 35 år, säger angående Brasiliens övertag i språkreformen: *”I guess, they are more powerful economically. They are the power of the future, I guess.” (2013-05-01a).* En annan respondent menar att det pågår ett makt- och fokusskifte i den lusophona världen: *”I think the shift is turning from Portugal to Brazil now” (2013-05-01b).*

En respondent kopplar språkreformen och Brasiliens utveckling till förlorad stolthet för Portugal:

“I think there’s a...I don’t feel very comfortable about Portugal wants to go in the direction of Brazil because of their economic importance (mhm), so we don’t even care about...we don’t even care about changing our language to be closer to you, this kind

---

¹² ”the coin” syftar på euron, då Portugal, som tillhör eurozonen, har svårt att styra upp sin ekonomi på grund av EU-regler, enligt respondenten.

¹³ Tyskland är den drivande makten inom Euro-samarbetet och den som driver på åtstrammingspolitik och så vidare i de krisande länderna i Sydeuropa.

of...not sub serving but....this disposition (mm) I think it's not very... it's not very proud or honorable thing.” (2013-05-07)

Som visat i teorikapitlet hänger kunskap och makt tätt ihop, inom lusosfären är ett uttryck för detta den språkreform som nu genomförs. Fanon skrev:”...att äga ett språk ger oerhörd makt.” ([1971] 1995:34). De av respondenterna som känner sig oroade inför Brasiliens övertag i reformen samt mer generellt inför Brasiliens ökade inflytande visar således tecken på en känsla av att tappa makt.

På frågan huruvida de förändrade relationerna påverkar portugisisk identitet lyfter en man, 25 år, fram kulturella och språkliga influenser från de forna kolonierna:

”Yeah, yeah, for sure. You can see it in our language...younger generations use a lot of slang coming from these regions...so it's a mixture. We see a lot of soap operas from Brazil...we get a lot of...we have a huge influence of Brazilian and...Angolan...culture, like the music...kuduro...kizomba...it's very popular here. Our culture isn't very much...isn't very popular outside but their culture is very popular inside Portugal. Brazilian musicians are really....successful here. Whereas the opposite is not always the case.” (2013-05-01b).

Även såpoperor, *telenovelas*, från Brasilien lyfts fram av flera respondenter som en viktig del i kulturflödet mellan länderna. Dock går detta flöde endast en väg – från Brasilien till Portugal (2013-05-07, 2013-05-01a). Detta oroar två av tjejerna;”*here in Portugal we know everything about Brazil, but what... what they know about us?*” säger en av dem och den andra fyller i:”*Portugal right now don't have much influence on other countries.*” (2013-05-07).

En respondent talar om att portugiser har en aktuell bild av Brasilien medan brasilianare har en förlegad bild av Portugal som ett ruralt land, möjligtvis på grund av portugiser som flyttade från Portugals landsbygd till Brasilien för några decennier sedan (2013-05-07). Bilden som träder fram här är någon i underläge, man ser sig som mindre inflytelserik nu än vad man tidigare har varit så till den grad att andra inte ens vet hur Portugal ser ut idag utan nöjer sig med en bild av landet från årtionden tillbaka.

Den lusophona sfären omtalas av tre respondenter som ett politiskt medel som Portugal försöker, eller i alla fall borde använda till sin fördel. En kvinnlig litteraturvetare, 28 år, säger:”*I think politically Portugal tries a lot to maintain connection, especially with Brazil and Angola, because they're becoming very rich countries.*” (2013-05-01a). En jämnårig

manlig doktorandstudent betonar det ekonomiska värdet av upprätthållandet av relationen men samtidigt tror han att den kommer att tyna bort då Brasilien kommer närmare USA, Argentina och Mexico. Han argumenterar för att även om språklänken finns så närmar sig Brasilien USA mer och mer då de idag har en växande medelklass som talar engelska. Därmed minskar den speciella ekonomiska länken till Portugal. (2013-05-07).

De forna koloniernas uppgång inger tvivel och oro över den egna makten och inflytandet inom lusosfären. ”Vi vet allt om dem, men vad vet de om oss?”, frågan löper som en röd tråd genom flera respondenters berättelse. De ser hur de gamla kolonierna som förr var under starkt inflytande från Portugal nu riktar sin uppmärksamhet mot andra, starkare makter, Kina och USA. Implicit uttrycks en uppfattning om Portugal som obetydligt och Brasilien och Angola som mer och mer inflytelserika utan ”behov” av Portugal längre. Portugal däremot har ett starkt behov av de före detta kolonierna. Detta märks extra tydligt i den ”lusofiering” av identiteten som skett som ett led i utvecklingen inom EU i och med Portugals ekonomiska kris. Ungdomarna anpassar sin identitet utefter landets behov och ställning.

5. Slutsatser

I detta avslutande kapitel presenteras slutsatser och vidare forskning diskuteras.

5.1 Slutsatser

Identiteterna hos ungdomarna i studien visar starka ambivalenser utformade av de motstridiga diskursiva kontexter de är en del av. Dels finns en identitet som präglas av överlägsenhet formad av den koloniala historien och den koloniala, rasistiska diskursen och dels finns en identitet präglad av den lusotropikalistiska diskursen där respondenterna ger en bild av Portugal som mindre rasistisk och en stark samhörighet mellan befolkningarna i de lusofona länderna betonas. Portugals ekonomiska kris och de förändrade relationerna till de forna kolonierna har skapat ytterligare en diskursiv kontext som även den präglar ungdomarnas identitet i den mån att känslor av underlägsenhet och osäkerhet har växt fram.

Som vi har sett av Hegels herre-träl-dialektik (Azar 1995:10-11) och konstruktionen av den Andre som Europas absoluta motsats (Edwards 2008:21, Said 1978), konstrueras identitet utifrån det man *inte* är, ens motpol. I studien har vi kunnat se att hos unga portugiser är den Andre någon från de forna kolonierna. Ett par respondenter betonar deras olikhet gentemot dem själva genom att visa på hur falska och manipulativa människor från Brasilien är medan

andra talar om kriminalitet och angolaner som försöker punga portugiser på pengar. Denna andrefiering av människor från de före detta kolonierna, som respondenterna uttrycker, visar på en osäkerhet och är mycket troligt också ett tecken på både känslor av misslyckande och skam hos portugiser som projiceras på de före detta koloniserade. Liksom Stuart Hall har visat upprätthåller stereotypiseringen en social ordning (Eriksson Baaz 2002:37), i respondenternas fall blir det ett försök att bevara den ordning där portugiser stod över människor från Brasilien, Angola och de andra forna kolonierna, en ordning som nu är under stor förändring.

Det kolonisationens "spöke" som Justin D. Edwards beskriver jagar kolonisationen i generationer efter kolonisationen (2008:121) syns på några ställen i det empiriska materialet: ett fåtal respondenter lyfter explicit fram Portugals kolonialhistoria som nationens största skamfläck. Men de flesta respondenter tar avstånd från kolonisationen i samma mening som de bortförklarar den med fraser som tagna ur ett lusotropikalistiskt manifest: respondenterna anser inte att Portugal var en rasistisk kolonialmakt då de koloniserade behandlades som jämlikar. Främst lyft beblandningen med lokalbefolkningarna i kolonierna upp som argument för Portugals – förmodade – förtryckfria regim under kolonisationen.

Tankegångar som dessa visar att den lusotropikalistiska diskursen indoktrinerade det portugisiska folket så till den grad att även ungdomarna i studien, som inte själva levde under fascisttiden då ideologin promotades, har internaliserat dess idéer. Runt lusotropikalismens budskap har en föreställning konstruerats, som för respondenterna ter sig vara en sann verklighet, där Portugals multikulturalism och jämställdhet står som historiska faktum. I enlighet med den nationella identitet som Salazar byggde upp för att säkra sitt styre, är ungdomarnas identitet som portugiser starkt länkade till stolthet över historien och det kolonisationsprojektet (Fine 2007:50).

Med den definition som Frantz Fanon ger av nationell kultur som helheten av ett folks intellektuella ansträngningar för att besjunga och rättfärdiga de handlingar som skapade folket till just ett folk ([1968] 2007:195), torde respondenterna ha ett behov av att rättfärdiga, inför sig själva och andra, upptäcksfärderna och påföljande kolonisation, för att bevara sin kultur och identitet som portugis.

Samtidigt finns den lusotropikalistiska diskursen där, som förutom att hävda Portugals moraliska överhet även förespråkar en samhörighet inom den lusofona världen. Denna samhörighet syns tydligt i respondenternas berättelser: språkreformen knyter länderna starkare

ihop liksom ekonomiska förbindelser, migration och kulturflödet länderna emellan. Främst lyfts kulturella influenser från Brasilien och Angola fram då dessa uppges ha ökat markant på senare år. Respondenterna berättar att Portugal till största delen är mottagare av kulturella influenser idag, något som oroar vissa av ungdomarna. En brytning från lusotropikalismen där det främst var portugisiska influenser som spreds till de koloniserade områdena (Vale de Almeida 2008:10).

Den process av kulturinfluenser, språkreformering och migration som sker i dagens Portugal benämner jag som en "lusofiering" av det portugisiska samhället. Det kan ses som ett tecken på globalisering, men då influenserna till största del kommer från de gamla kolonierna borde man snarare tala om en specifik "lusofiering".

Ett fåtal respondenter uppger att de identifierar sig mer med Europa och andra länder såsom Spanien, men de visar, liksom övriga respondenter, tydliga tecken på att brasiliansk och afrikansk kultur är en stor del av deras liv. De säger även att de känner samhörighet med övriga lusophona länder och att de delar, i alla fall viss, kultur utöver det gemensamma språket. Övriga respondenter säger uttryckligen att de har en lusophone identitet. För många är denna starkare än den europeiska identiteten. Vissa säger att identifiering med Europa har minskat och att identifiering med den lusophona världen har ökat i krisens spår. Detta då Europa ses som på väg utför och Portugal inte anses ha särdeles stora möjligheter i Europa och Europeiska Unionen. Den lusophona gemenskapen däremot har potential för Portugal, berättar respondenterna. Att då identifiera sig som luso och stärka banden till de gamla kolonierna kan vara en utväg från den förhållandevis svaga position Portugal har inom EU.

Portugals ekonomiska kris och de gamla koloniernas uppgång inger känslor av underlägsenhet och osäkerhet på Portugals betydelse och inflytande hos respondenterna. Både egna och andras utsagor om Portugal, som respondenterna lyfter upp, pekar på en stormakt som tappat makten. Något som även respondenternas identiteter påverkas av: deras identiteter är starkt knutna till nationen och den nationella identiteten, som har gått från en stormakt till något av ett Europas olycksbarn. Portugals allt svagare ställning i Europa har resulterat i att landet försöker knyta banden hårdare till de forna kolonierna, enligt respondenterna. Portugal är i något av en beroendeställning till både EU och de gamla kolonierna, främst då Angola och Brasilien. Och i valet mellan dessa väljer man att knyta banden och identiteten hårdare till de forna kolonierna. Respondenterna anpassar sina identiteter till detta, många tar avstånd från

en identifikation med Europa till förmån för en lusophone identitet - de har "lusofierat" sig själva och sin identitet.

5.2 Vidare forskning

Vid ett av samtalen (2013-05-03) kom frågan om jämställdhet och krisens inverkan på denna upp. En respondent belyste att även då kvinnor generellt sett har lägre betalt än män för samma arbete, har krisen fått en positiv inverkan på jämställdheten i Portugal då fler kvinnor är i arbete. Detta ledde till en diskussion om huruvida Portugal som nation blivit feminiserad av krisen. Något som låg helt utanför studiens syfte men säkerligen ett intressant ämne för utvecklingsforskningen att undersöka vidare.

Även de antydningar och direkta uttalanden som görs av flera av respondenterna om att Portugiser hålls högt i de före detta kolonierna och att de forna koloniernas uppgång innebär stora affärsmöjligheter, hade varit intressant att forska vidare på och analysera utifrån ett neokolonialt perspektiv.

Ytterligare en aspekt som uppsatsen berör, men inte djupare undersöker, är relationen till Europa och EU och dess påverkan på identiteten hos ungdomarna. Den är kopplad till utvecklingen i både Brasilien, Afrika och inom Eurozonen. Ett ämne som bör intressera till vidare forskning inom utvecklingsstudier såväl som Europastudier, socialantropologi och andra närliggande discipliner.

Referenslista

Tryckta källor

- Allman, Kira (2009), *The Socio-Politics of Language in Post-Colonial Africa*, ur *The Monitor*, spring 2009
- Azar, Michael (1995), *Fanon, Hegel och motståndets problematik*, ur *Fanon, Frantz [1971] (1995), Svart hud, vita masker*, Diadalos, Göteborg
- Barker, Philip 1998, *Michel Foucault – An Introduction*, Edinburgh: Edinburgh University Press
- Birmingham, David (2002), *Angola*, ur Chabal, Patrick (2002), *A History of Postcolonial Lusophone Africa*, Hurst & Company, London
- Chabal, Patrick (2002), *A History of Postcolonial Lusophone Africa*, Hurst & Company, London
- Downing, David (2004), *Apartheid in South Africa*, Heinemann Library
- Edwards, Justin D. (2008), *Postcolonial Literature – A reader's guide to essential criticism*, Palgrave MacMillan, New York
- Eltis, David & Richardson, David (2008), *Extending the Frontiers - Essays on the New Transatlantic Slave Trade Database*, Yale University Press, New Haven & London
- Eriksson Baaz, Maria (2002), *The White Wo/man's Burden in the Age of Partnership – a Postcolonial Reading of identity in Development Aid*, Department of Peace and Development Research, Göteborg
- Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (2005), *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, Nya Doxa, Falun
- Esaiasson, P. (2007), *Metodpraktikan*, Norstedts Juridik AB, Stockholm
- Fanon, Frantz [1968] (2007), *Jordens fördömda*, Leopard förlag, Stockholm
- Fanon, Frantz [1971] (1995), *Svart hud, vita masker*, Diadalos, Göteborg
- Fine, Leah (2007), *Colorblind Colonialism? Lusotropicalismo and Portugal's 20th Century Empire in Africa*, Barnard College Department of History
- Gonçalo, Santos (2012), *The Birth of Physical Anthropology in Late Imperial Portugal*, *Current Anthropology*, Vol. 53, No. 5, The Biological Anthropology of

Living Human Populations: World Histories, National Styles, and International Networks (April 2012), s. 33-45, The University of Chicago Press

- Halvorsen, Knut (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund
- Moore-Gilbert, Bart (1997a), *Postcolonial Criticism*, Longman, London & New York
- Moore-Gilbert, Bart (1997b), *Postcolonial Theory – Contexts, Practices, Politics*, Verso, London & New York
- Said, Edward [1978] (2004), *Orientalism*, Ordfront, Stockholm
- Sprague, Joey (2005), *Feminist Methodologies for Critical Researchers - Bridging Differences*, Altamira press
- Vale de Almeida, Miguel (2008), *Portugal's Colonial Complex: From Colonial Lusotropicalism to Postcolonial Lusophony*, Queen's Postcolonial Research Forum, Queen's University, Belfast
- Vale de Almeida, Miguel (2006), *On the Lusophone Postcolony: 'Culture', 'Race', 'Language'*, Rutgers University, Dept of Spanish and Portuguese Studies
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000), *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund

Internetkällor

- Institutionalized Ethnicity, *Mozambique – Institutionalization of Ethnic Categories*, <http://institutionalizedethnicity.net/country-narratives/mozambique/> (hämtad 2013-07-10)
- La Rosa, Zhenja (1995), *Language and Empire: The Vision of Nebrija*, <http://www.loyno.edu/~history/journal/1995-6/rosa.htm> (hämtad 2013-04-11)
- Merriam-Webster Dictionary, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/luso-> (hämtad 2013-04-11)
- Pinkus, Jenny (1996), <http://www.massey.ac.nz/~alock/theory/foucault.htm> (hämtad 2013-07-08)
- Stanford Students, *The History of Apartheid in South Africa*, <http://www-cs-students.stanford.edu/~cale/cs201/apartheid.hist.html> (hämtad 2013-07-10)
- Thomas Collelo (1991), ed. *Angola: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress, <http://countrystudies.us/angola/21.htm> (hämtad 2013-07-10)
- U.S. Library of Congress, *Angola glossary*, http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/angola/ao_glos.html (hämtad 2013-07-10)

Nyhetskällor

- Business Week 2011-09-15, <http://www.businessweek.com/magazine/angola-and-brazil-are-buying-portuguese-companies-09152011.html> (hämtad 2013-07-31)
- Correio da Manhã 2013-05-13, *Portugal perde 131 mil jovens*, s17
- Economy Watch 2012-11-19, <http://www.economywatch.com/in-the-news/spain-portugal-seek-help-from-former-latin-america-colonies.19-11.html> (hämtad 2013-07-31)
- The Portuguese American Journal 2012-11-03, <http://portuguese-american-journal.com/emigration-more-unemployed-are-leaving-the-country-portugal/> (hämtad 2013-07-31)
- The Telegraph 2010-03-01, <http://www.telegraph.co.uk/expat/expatnews/7344925/Spelling-reform-causes-Portuguese-headaches.html> (hämtad 2013-07-31)
- World Finance 2012-02-21, <http://www.worldfinance.com/home/special-reports-home/master-then-servant> (hämtad 2013-07-31)

Intervjuer

Hemlös man i Lissabon (2013-04-29)

Lissabon grupp 1 (2013-05-01a)

Lissabon grupp 2 (2013-05-01b)

Lissabon grupp 3 (2013-05-03)

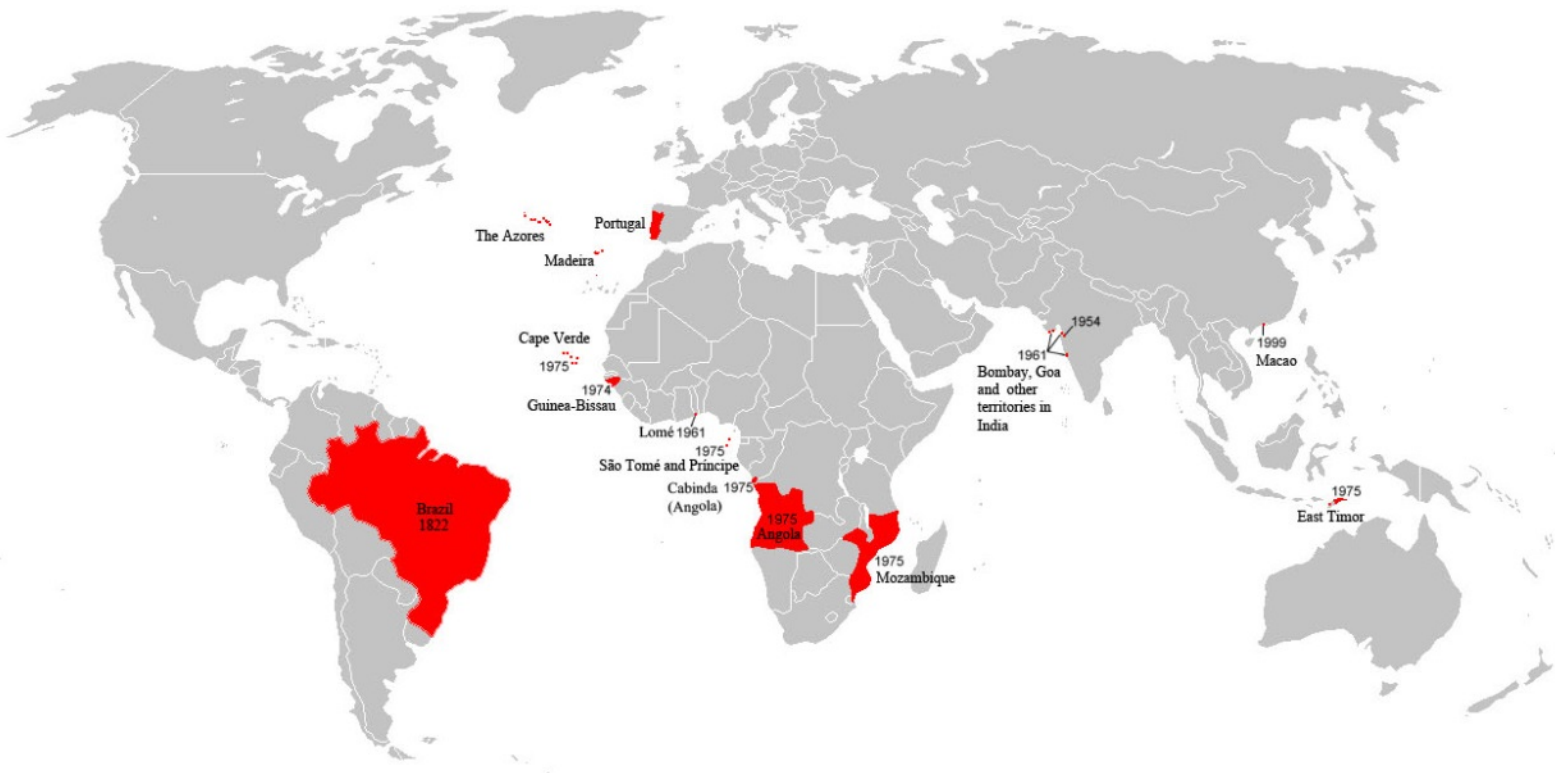
Lissabon grupp 4 (2013-05-06a)

Lissabon grupp 5 (2013-05-06b)

Lissabon grupp 6 (2013-05-07)

Provintervju (2013-04-29)

Bilaga 1. Portugals forna kolonier med självständighetsår¹⁴

Källa: Academic Dictionaries and Encyclopedias, *Portuguese Empire*, <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/146178> hämtad 23 juli 2013¹⁵

¹⁴ Självständighetsår från Portugal; Östtimor blev självständigt från Indonesien först år 2002. Endast de kolonier som innehades under en längre period är markerade.

¹⁵ Lands- och ortnamn tillagda av mig, samt markering för Brasilien då dessa ej markerats i originalversionen

Bilaga 2. Interview guide

Name

Age

Education

Occupation

What images of the former colonies did you get as children?

How would you define the lusophone world? How are the relations between Portugal and its former colonies?

To what extent do you think that the colonial times were characterized by racism? How? Why?

To what extent do you think that the post-colonial times were characterized by racism? How? Why/not?

How would you explain their increase in economic power?

How would you explain Portugal's demise of power? Are you personally affected by the crisis in Portugal? Can you work with your occupation? If not, can you see yourself moving abroad to get a job? To what country would that be? Why?

What significance, if any, has the former colonies for Portugal today?

How do you feel about if Brazil would bail out Portugal? Why?

How do you feel about Angolans/Angolese companies buying off state own and big private companies?

Would you say that you have a lusophone identity? If so, how strong is the lusophone identity compared to the specific Portuguese identity? For you? For Portugal, as a nation?

What are your thoughts on the language/spelling reform (*reforma da língua Portuguesa*)?

Do you think that the changing relations are affecting how Portuguese people in general look upon themselves? How? Why? Give examples?

Do you think that the changing relations are affecting how Portuguese in general look upon the former colonies? How? Why? Give examples?